

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ

***ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНИХ КОМПЛЕКСАХ:
ОСОБЛИВОСТІ, ЗАВДАННЯ,
ПЕРСПЕКТИВИ***

(з досвіду роботи навчальних закладів Черкащини)

м. Черкаси
2011

Богославець Г.І. Інноваційні процеси в навчально-виховних комплексах: особливості, завдання, перспективи.(з досвіду роботи навчальних закладів Черкащини). – Черкаси: ЧОПОПП, 2011. – 80с.

АВТОР-УКЛАДАЧ:

Богославець Г.І. – старший викладач кафедри освітнього менеджменту і педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Андрющенко Т.К. – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри освітнього менеджменту і педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП;

Гладка Н.М. – завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП;

Чиркова С.І. – методист лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського ОПОПП.

Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення технологій, духовного становлення особистості, створення умов самореалізації її суттєвих рис у різних видах творчої діяльності. Процесом внесення якісно нових елементів в освіту є інноваційна діяльність. Вона передбачає розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу, зміни у способі їхньої діяльності, створення та поширення новизни у системі навчання дітей. Саме такі підходи розкривають виступи учасників науково-практичної конференції, пропоновані читачам збірника.

Для керівників загальноосвітніх шкіл, навчально-виховних комплексів, методичних об'єднань, методистів і учителів.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту
Протокол № 1 від 18.03.2011 р.

ЗМІСТ

Богославець Г.І. Змін в освіті вимагає саме життя.....	4
Золотоверха О.І. Інноваційні підходи до роботи у навчально-виховному комплексі....	8
Гончарук Ю.В. Компетентнісний підхід в організації навчально-виховної діяльності НВК.....	11
Каракаш І.Г. Експериментально-дослідна робота в навчально-виховному комплексі....	18
Гопик О.І. Інноваційні підходи до роботи з творчо обдарованими дітьми.....	22
Домаш Л.Д. Прогностичні орієнтири інноваційного розвитку НВК в умовах сільського соціуму.....	24
Казначей І.А. Практика розвитку НВК в умовах інновацій.....	29
Кравчук Т.М. Використання проектних технологій та елементів критичного мислення у навчально-виховному процесі школи – комплексу.....	33
Ломакіна І.І. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.....	40
Кірова І.В. Забезпечення наступності у навчанні і вихованні.....	43
Кузько В.А. Формування духовних і морально-етичних цінностей особистості у контексті діяльності громадсько-активної школи.....	47
Короташ І.В. Системно-інтегрований підхід до формування громадянської свідомості у вихованців та учнів в умовах НВК.....	50
Кошова В.С. Теоретичні засади у формуванні національно-патріотичного світогляду вихованців та їх практичне втілення.....	53
Сисенко О.П. Розвиток музейної справи в умовах дошкільного підрозділу НВК.....	56
Новіцька Л.І. Інноваційні підходи до керівництва закладом як школою сприяння здоров'ю.....	59
Кубар Г.М. Реалізація освітніх завдань за лініями розвитку дітей дошкільного віку	66
Савченко О.В. Створення розвивального середовища в дошкільному підрозділі НВК – запорука ефективності навчально-виховного процесу.....	73
Лисай І.О. Формування здорового способу життя в умовах НВК.....	75
Барабаш Т.Г. Формування засад здорового способу життя у вихованців та учнів.....	78

Г. І. Богославець,
старший викладач кафедри
освітнього менеджменту та педагогічних інновацій
Черкаського обласного інституту післядипломної
освіти педагогічних працівників

ЗМІН В ОСВІТІ ВИМАГАЄ САМЕ ЖИТТЯ

Освітню галузь часто називають консервативною. Але саме життя спростовує це твердження. Освітній процес, хоч і триває постійно, але змінюється відповідно до економічних, політичних і соціально-педагогічних умов як у країні, так і в усьому світі.

Понад 300-річна історія розвитку педагогіки (ще з часів Я. А. Коменського) демонструє багато спроб зробити навчання схожим на якісно працюючий механізм; пошуки універсального типу навчання, який забезпечував би позитивний результат; наявність різних підходів до творення педагогічних теорій; велике розмаїття ідей, напрямків, течій. Все це свідчить про творчість, нестандартність мислення освітян, прагнення і пошуки нового. Недарма міністр освіти і науки України Д. В. Табачник, виступаючи на підсумковій колегії МОНУ, назвав учителів невинними мрійниками, «...бо вони не можуть не відчувати майбутнього».

Кожній історичній добі властиві свої проблеми, завдання, тенденції розвитку. Зупинимось на окремих основних загальноцивілізаційних тенденціях, що зародилися в останні десятиліття XX століття, утверджуватимуться в XXI столітті та впливатимуть на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства, в тому числі і на освіту.

Загальносвітовою тенденцією, насамперед, є перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які базуються не на матеріальній, а на інтелектуальній власності, на знаннях. Як зазначає В. Г. Кремень: «Суспільство стає більш людиноцентричним. Індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов стає з одного боку, основним показником прогресу, а з другого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства». Ось чому освіта і наука стають найголовнішими, пріоритетними галузями у XXI столітті. Наука продукує нові знання, а освіта олюднює їх і забезпечує індивідуальний розвиток людини. Ми живемо в той час, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна покоління людей. XXI століття слушно називають «суспільством знань», бо саме знання визначають і матеріальне, і духовне життя. Освіта ж покликана віднайти раціональне співвідношення між людиноподібним розвитком знань, високий технологій і здатністю людини (дитини) їх творчо застосовувати.

Наступна тенденція – це тенденція до глобалізації суспільного розвитку за визначенням науковців характеризується **такими основними рисами:**

– все більше спостерігається зближення націй, народів, держав, створюються умови для спільного економічного й інформаційного простору;

- дедалі тіснішим стає характер суспільних відносин у різних країнах світу і при цьому прогрес кожної країни значною мірою залежатиме від здатності спілкуватися зі світом;
- значно загострюється конкуренція, змагальність, суперництво між державами у всіх сферах розвитку, що надає процесу глобальних масштабів;
- змінюється і сутність держави, яка змушена передавати частину традиційних функцій об'єднанню держав (наприклад, Європейський союз чи ООН).

Ці загальносвітові тенденції впливають на розвиток всіх сфер суспільного життя, в тому числі і на освіту. Звідси й виникає необхідність побудувати освіту в контексті вимог і можливостей XXI століття, осучаснити й модернізувати всі її складові ланки. Над такими завданнями працюють нині багато країн, надаючи освітній галузі найбільшій пріоритетності в державній політиці, підкреслюючи її значимість. Наприклад, президент США Барак Обама, започаткувавши програму «Перегони до вершин», зазначив: «Адже ми знаємо, що країна, яка випередить нас сьогодні в освіті, завтра випередить нас в інших галузях».

Чинне законодавство України, зокрема Закони «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті передбачають реформування нашої освітньої галузі. У період оновлення, осучаснення системи освіти в Україні великого значення набувають пошуки принципово нових механізмів взаємодії всіх учасників навчального і виховного процесу, перегляд усталених норм освітньої діяльності. **Чинне законодавство визначає такі основні положення й завдання розвитку й модернізації освіти України.**

Насамперед, це стосується зміни самого змісту навчання, його оновлення відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань; удосконалення змісту навчання. У зв'язку з цим затверджено нові державні стандарти для всіх структурних підрозділів освітньої галузі, розробляються й удосконалюються нові вітчизняні програми, плани, підручники, навчальні посібники тощо; запроваджуються прогресивні методи, форми і види, технології та сучасні засоби навчання.

По-друге, потребує корекції спрямованість навчального процесу. Інноваційний тип прогресу ставить нові вимоги перед людиною, зокрема, здатність навчатися упродовж життя, сприймати зміни, творити їх, жити в середовищі, яке постійно змінюється. Для того, щоб готувати таку людину, потрібно, окрім надання певної суми базових знань у школі, навчити дитину вчитися, виробити в неї уміння і навички до цього. Динамізм зміни знань, інформації, технологій означає, що навчити в школі чи навіть у найкращому університеті людину на все життя неможливо. Рано чи пізно вона втратить конкурентоспроможність, стане функціонально недієздатною. Ось чому виникає проблема в учня, студента розуміння необхідності та уміння вчитися і прагнення навчатися впродовж життя.

Наступне. В інформаційному суспільстві знання стають безпосередньою продуктивною силою. Відповідно це вимагає від людини, як і від суспільства загалом, вміння застосовувати знання, набуті впродовж життя, у власній практичній діяльності. І цього потрібно навчити дитину ще в школі, тобто учень через застосування знань має набути певних життєвих компетенцій.

Важливими чинниками модернізації освіти має бути її демократизація та гуманізація. Все більше утверджується розуміння того, що і педагоги і учні – повноправні суб'єкти системи освіти. І основою навчання стає рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Нова демократична освітньо-педагогічна ідеологія передбачає переорієнтацію з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти, заміни авторитарної педагогіки педагогікою толерантності. Демократизація навчального процесу дає змогу забезпечити умови для повноцінного розвитку особистості, формування в неї творчого критичного мислення. Основними стимулами навчання при цьому є інтереси дитини, задоволення її потреби в пізнанні, самопізнанні та розвиткові відповідно до природних здібностей і психологічних особливостей кожного. Зі стін навчальних закладів мають виходити самодостатні люди, підготовлені до свідомої та ефективної діяльності у різних сферах, адаптовані до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків.

Важливим завданням сучасної освіти є навчити співіснування з іншими людьми і суспільними структурами. Дедалі все більш очевидним стає те, що ті суспільство і держава будуть успішними, чим більше їхніх громадян будуть здатні спілкуватися зі світом. Ось чому для суспільства, а в першу чергу для освіти, є важливим завданням здійснити «своєрідний мовний прорив» (за висловом В. І. Кременя).

Це означає забезпечити знання української мови як державної усіма громадянами; вивчення рідної мови; а також – вільне володіння кожним випускником навчального закладу однією чи кількома іноземними мовами. Саме з цією метою у других класах загальноосвітньої школи введено вивчення першої іноземної мови, а в п'ятих – другої.

У наш час з'явилися нові раніше небачені можливості для освітньої діяльності. Насамперед, це пов'язано із сучасними інформаційними технологіями, комп'ютерною технікою, яка суттєво розширює пізнавальні можливості людини. Як зазначалося на підсумковій колегії МОНУ (в серпні цього року) – «ІКТ мають стати тим ракетним носієм, який виведе українську освіту на найвищу міжнародну орбіту». Сьогодні ми уже не можемо уявити навчальний процес без комп'ютера. Він активно використовується при вивченні будь-якого предмета, до того ж при цьому стає і засобом індивідуалізації навчання. Підключений до глобальних комп'ютерних мереж, він відкриває шлях до знань і всього досвіду людства. Комп'ютер також відкрив новий тип навчального процесу – дистанційне навчання, яке робить можливим надання різноманітних освітніх послуг у найвіддаленіших районах країни і світу будь-яким суб'єктом навчання. Звичайно, традиційна освіта і нині, і надалі залишається основною, вона всіляко удосконалюється і

розвивається. Та поряд з цим, все більш нагальною стає потреба і в **дистанційному навчанні**.

Нові завдання освіти у XXI столітті взагалі вимагають застосування в широкому масштабі інноваційних педагогічних технологій. Упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес є одним із найбільш ефективних шляхів розвитку творчої особистості. XXI століття – час становлення та розвитку інноваційних суспільств, у яких виробництво, впровадження та здатність до інновацій стає невід’ємною частиною культури, способом життя суспільства. Глобалізація світу, інформаційна багатоманітність обумовлюють включення людини в незрівнянно складнішу і масштабнішу систему взаємовідносин. І саме освіта повинна готувати таку людину, яка здатна сприймати змінність як суттєву складову власного способу життя. Отже, інноваційний характер сучасної цивілізації та сучасної економіки вимагає такого типу людини, яку може виховати саме інноваційна за своєю сутністю освіта. При цьому дуже важливим є розуміння того, що застосування новітніх технологій, методів, форм діяльності вимагає від освітян не лише знань, а, в першу чергу, глибокої переконаності у важливості й необхідності інновацій, нововведень, якісних змін навчального процесу, бажання щось змінювати, експериментувати, шукати, творити.

Адже саме від кожного педагога, від його рішення, становлення до праці залежить результативність змін, перетворень, перспектива розвитку як окремого навчального закладу, так і освіти в цілому. Педагог стає або ініціатором нововведень, або перешкоджає їм. Як говорив Ю. Яновський, «стоячи на місці, людина рухається назад». А зміни, нововведення, інновації в освіті необхідні, їх вимагає саме життя.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К., 2004.
2. Матеріали II Всеукраїнського з’їзду працівників освіти. – К., 2001.
3. Національна доктрина розвитку освіти України. – К.: ЗАТ «Ніглава», 2002.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. – К.: Грамота, 2005.
5. Кисляк Н. Прагнемо до досконалості // Директор школи. – 2010. – №10.
6. Бикова Н. Модель інноваційного розвитку навчального закладу // Завуч. – 2010. – №2.
7. Перспективи української школи й дошкілля. Доповідь міністра освіти і науки України на підсумковій колегії // Освіта України. – 2010. – №64.

О.І.Золотоверха,
заступник директора з науково-методичної роботи
навчально - виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 –
колегіум» Смілянської міської ради

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ У НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ КОМПЛЕКСІ

Загально відомо, що інноваційна діяльність залежить від багатьох факторів і перш за все пов'язана з необхідністю вдосконалення педагогічних знань. Для творчого вчителя - це широке і вдячне поле діяльності, де він може виявити ініціативу, свої інтелектуальні здібності та організаційні вміння.

Колектив навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 – колегіум» з ініціативою сприймає інновації, які вимагає сучасна освіта, з метою формування компетентної, конкурентоспроможної особистості

НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 – колегіум» – це профільний заклад суспільно-гуманітарного та художньо-естетичного напрямів. Навчальний заклад функціонує більше 70 років. У серпні 2003 року школа №3 отримала статус школи-колегіуму. З метою виховання патріотизму та любові до рідної школи було створено герб колегіуму та гімн, слова до якого написала вчитель української мови та літератури Шевченко Ж.В.

Освітньо-виховна діяльність закладу реалізується за напрямками:

- суспільно-гуманітарний,
- інформаційно-комунікаційний,
- культурно-естетичний,
- філологічний,
- оздоровчий.

Мета, завдання, зміст і форми роботи за вищеназваними напрямками визначені у „Програмі розвитку закладу на 2010 - 2016 роки”.

Спираючись на наукове проектування навчальних занять, учителі створюють інноваційне програмно-методичне забезпечення принципово інше, ніж у традиційній системі навчання. До послуг дітей, окрім предметів інваріантної частини, ми пропонуємо різноманітні курси за вибором, факультативні та гурткові заняття філологічного, історико-правового, економічного, природничо-математичного, художньо-естетичного, спортивного спрямування.

Досвід переконав, що творчу особистість може навчити й виховати тільки творча особистість, майстер своєї справи. Сприяти в цьому – провідна функція методичної служби, яка вирізняється в закладі чіткою організацією, демократичним стилем керівництва, доцільним поєднанням традиційних та інноваційних форм та моделей проведення різноманітних заходів.

Велика увага приділяється використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі: кожен навчальний кабінет оснащений комп'ютерною технікою, є комп'ютерний клас, інформаційно-ресурсний центр, мультимедійна дошка, 2 проектори, Інтернет, забезпечення

ліцензійними програмами; вчителі беруть участь у апробації ППЗ, створенні цифрових ресурсів, 70% опанували програму «Intel», вчителі і учні беруть участь у інформаційно-комунікаційних проектах.

У закладі проводиться експериментальна робота з таких питань: "Шляхи удосконалення роботи з творчо обдарованими учнями" (міський рівень) та «Виховання культури демократії старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій» (всукраїнський рівень). Школа є опорним майданчиком обласного рівня з питання: «Розвиток творчих здібностей молодших школярів».

Така діяльність дає високу результативність роботи: щорічні перемоги у конкурсах різних рівнів, публікації у фахових виданнях, збірниках наукових праць, вивчення передового педагогічного досвіду на різних рівнях, впровадження авторських програм вчителями міста та області, участь у Всеукраїнських та Міжнародних конференціях, конгресах та виставках (у 2010 р. на виставці-презентації «Інноватика в освіті України» педагогічний колектив нагороджений золотою медаллю, переможець Громадської акції «Флагмани освіти і науки України»).

З метою саморозвитку особистості великого значення надаємо роботі з обдарованими учнями. Дане питання є проблемою, над якою працює педагогічний колектив: «Розвиток творчої особистості в умовах розбудови сучасної школи України». Особливу увагу приділяємо залученню школярів до наукової діяльності. Наукова діяльність, сучасні методологія та методи наукового аналізу різногалузевої інформації є важливою складовою наукового та навчального процесів у системі сучасної безперервної освіти на всіх її рівнях.

Одним із таких напрямків діяльності є молодіжна (шкільна) наука, котра відповідає найсучаснішим освітнім стандартам. На базі закладу створений науковий проект «Міжнародна програма розвитку сучасної молодіжної (шкільної) науки в територіальних громадах (регіонах)», автором якого є Любов Миколаївна Дяченко-Лисенко (кандидат філологічних наук, доцент, член Національної спілки журналістів України).

Специфіка молодіжної (шкільної) науки саме в нашому закладі полягає в тому, що учні колегіуму беруть участь у наукових заходах декількох рівнів, а саме: у Всеукраїнських конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук (МАН) України; у різноманітних соціальних проектах; у наукових проектах вищої освіти України (всукраїнських наукових конференціях молодих учених і студентів, а також конкурсах наукових студентських робіт). (У 2009 році учениця 11 класу Гречана Вікторія стала переможцем Міжнародного конкурсу з українознавства (III місце). Також реалізації даного проекту сприяє діяльність історичного та філологічного відділення Смілянської філії Малої академії наук учнівської молоді та учнівського наукового товариства «Пошук».

Час вимагає пошуку нових форм роботи з дітьми. Практика довела, що цікавою і результативною формою роботи у літній період є організація роботи літнього табору для обдарованих, який щороку у закладі.

Основою роботи в такому таборі є реалізації понять «інтелект», «науковість», «духовність», «цікавість», «результативність», «інформативність», «чесність», «об'єктивність» тощо. Табір був профільним і працював за напрямками: 1) наукова учнівська діяльність, наукова комунікація; 2) журналістика. Спілкування з дітьми було максимально прозорим, щирим, партнерським, панувала педагогіка співпраці.

Учні проводили дослідження, створювали алгоритми роботи над науковими проектами, готували наукові проекти, брали участь у прес-конференціях із відомими в територіальній громаді особистостями. Дуже важливим принциповим рішенням було обов'язкове поєднання теоретичної інформації з практичною діяльністю учнів. Діти успішно брали участь у майстер-класах з польської культури та мови, з основ віршування, з основ комунікації, зі створення гумористичних текстів, із сучасної теле- і радіожурналістики, з техніки малювання акварельними фарбами, з моделювання, пошиву та ремонту одягу. Майстер-класи проводили самі учні, учасники наукового проекту «Міжнародна програма розвитку молодіжної науки в територіальних громадах». Результатом цієї роботи були виставки учнівських робіт. Кожного дня виходила газета команди інтелектуалів під промовистою назвою «Молодь - Індиго». З усіма номерами газети можна було ознайомитися у колегіумі, а також у центральних (дитячій та дорослій) бібліотеках міста. Над створенням газети працював творчий колектив педагогів та учнів.

Учні та вчителі залучені до Міжнародної проектної діяльності. Колектив школи №3-колегіуму брав участь у роботі польсько-українського проекту "Пізнаємо, щоб співпрацювати. В українських школах про сучасну Польщу" та інш.

Наші учні зарекомендували себе як юні журналісти. Вони неодноразово презентували свою діяльність у передачі «Творчо обдаровані учні Смілянщини», радіо-передачі «3 хвилини зі школи №3» і у друкованих ЗМІ («Сміла», газета школи №3 – колегіуму «Колегіант», у Всеукраїнській молодіжній газеті «Світ молоді» (м. Пирятин Полтавської обл.).

Ми формуємо нову творчу особистість, творчу еліту, якій притаманні почуття належності до свого народу, власної гідності, особистість, яка здатна до самореалізації та самовдосконалення.

«Створимо найкращу освіту – змінимо світ, в якому живемо ми і житимуть наші діти» є стратегічною метою нашої діяльності.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НВК

Сьогодні я представляю заклад, якому 1 вересня виповнилося 20 років.

З моменту відкриття школа заявила про себе прагненням іти в ногу з часом; має дієвий творчий колектив, своє обличчя, традиції, досягнення, є опорною в районі з багатьох питань.

У нас створено перший у районі (у 1990 році) кабінет інформатики, єдина школа в районі, яка в 1996 році отримала статус школи з поглибленим вивченням англійської мови та профільним навчанням і в якій з 1997 року працюють волонтери Корпусу Миру.

І тому цілком логічно, що саме на базі нашого навчального закладу у 2003 році розпорядженням голови районної державної адміністрації №289 від 29.08.2003 року була створена гімназія як навчальний заклад нового типу, заклад реорганізовано у Маньківський навчально-виховний комплекс “Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія” Маньківської районної ради.

Педагогічний колектив новоствореного закладу сформулював мету діяльності, яка полягає у тому, щоб сприяти збагаченню наукового, інтелектуального, духовного потенціалу України: готувати людей, здатних моделювати своє майбутнє та майбутнє України, спроможних здійснити корінні перетворення в державі, уміти швидко приймати рішення за умов зміни обставин, коригувати і прогнозувати свої дії; створити умови для творчого розвитку гімназистів, максимально задовольнити індивідуальний освітній попит кожної дитини, виходячи з її навчальних можливостей.

Також окреслили завдання:

- **по-перше**, створити умови для отримання такої освіти, що за рівнем та обсягом задовольняла б потреби творчо обдарованих дітей, відкривала б їм шлях до здобуття подальшої освіти у найкращих вузах країни ;
- **по-друге**, стимулювати творче самовдосконалення учнів шляхом самоосвітньої діяльності;
- **по-третє**, створити умови для самовираження особистості в різних видах діяльності; фізичного, морального, психічного розвитку, формування громадянської позиції;
- **по-четверте**, реалізувати індивідуальні творчі потреби шляхом оволодіння практичними вміннями і навичками науково-дослідницької діяльності;
- **по-п’яте**, оновити зміст та впроваджувати у практику роботи особистісно орієнтовані підходи до організації навчально-виховного процесу;
- **по-шосте**, розробити технології педагогічної підтримки і супроводу творчо обдарованих учнів.

Тобто створити заклад, у якому панував би дух співробітництва, співтворчості учнів, учителів і батьків, адже, за словами В. Сухомлинського, **творчість відкриває у дитячій душі ті куточки, в яких дрімають джерела добрих почуттів, а отже, розвиває красу, розум, приносить радість**; заклад, основна мета якого – вирощувати вільнолюбну, добродійну, конкурентноздатну особистість, що вірить у майбутнє України, що спроможна самореалізуватися в умовах складного сьогодення, коли основна увага акцентується на розвитку людини, її особистісних якостей. Інтеграція України у загальноєвропейський простір все більш явно ставить у центр вітчизняної системи освіти пріоритет людської особистості.

У цих умовах ключовою фігурою стає педагог як носій загальнолюдських цінностей, як утворювач творчої особистості. Школі сьогодні необхідні не просто хороші вчителі, а вчитель-технолог, вчитель-майстер, вчитель-новатор. Складність і неоднозначність змін, що відбуваються у нашому суспільстві, ставлять педагога перед необхідністю ціннісного самовизначення, вимагають від нього реалізації демократичних і гуманістичних принципів у педагогічній діяльності, підвищення рівня його загальнопедагогічної діяльності та професійної культури. Все це можна досягти використовуючи в навчально-виховному процесі інноваційні педагогічні технології, які сприяють формуванню професійної культури педагога, “запуску” внутрішніх механізмів розвитку особистості.

Уміле та активне використання інноваційних технологій, готовність до творчого пошуку разом з учнями, вміння створити атмосферу продуктивного пізнання сприяє ефективному засвоєнню матеріалу останніми, збільшує інтерес до навчання.

Зростання соціальних вимог до школи спонукає до систематичного вдосконалення, підвищення кваліфікації і майстерності педагогічних кадрів. Сучасна школа потребує педагога нового типу – вчителя-дослідника.

Саме тому робота в закладі будується так, щоб кожен учитель зміг найбільш повно розкрити здібності й таланти, розвивати ініціативу й творчий пошук, самореалізуватись у професійній діяльності.

Організацію роботи з педагогічними кадрами спрямовуємо на:

- поєднання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів, що враховують інтереси, запити, потреби та індивідуальний рівень професіоналізму, досвід роботи кожного педагога;
- безперервність педагогічної просвіти та самоосвітньої діяльності вчителя;
- оптимальність відбору змісту, спрямованого на розвиток професійної компетентності педагога;
- формування готовності до роботи в умовах інноваційного розвитку освіти;
- багатоперспективність форм, методів і технологій роботи з педагогічними кадрами.

Отже, філософія закладу відображає нове розуміння якості освіти, нові підходи до розвитку особистості учня, нові освітні стандарти, які забезпечать формування життєвої компетенції випускника гімназії.

Компетентність – це здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, ключові уявлення, опори або опорні знання.

Компетентнісний підхід покликаний подолати прірву між освітою і потребами сьогодення. Місія нової школи полягає в тому, щоб допомогти кожній молодій людині усвідомити сенс свого життя, оволодіти універсальними константами життєвого світу, визначити орієнтири в її розвитку, систему смисложиттєвих координат, в яких вона може існувати. Які доміанти людини, такий і її доміантний образ світу, таке щастя і нещастя, таке й обличчя її для інших людей. Перспективна система освіти створюється сьогодні на основі поєднання найновіших природничих і гуманітарних знань, і одним із пріоритетних завдань має бути формування в молодих людей такої життєвої компетентності, яка дасть їм змогу оволодіти життєвими і соціальними ролями з тим, щоб гідно жити в умовах нового століття.

У перші роки існування гімназії адміністрацією закладу було здійснено діагностування колективу з питання готовності до інноваційної діяльності. Отримавши результати, ми розробили модель управління та визначилися з науково-методичною проблемою «Особистісно орієнтований підхід у навчально-виховній діяльності як засіб творчого розвитку учителя та учня». У центр діяльності поставили учня як суб'єкта, повноправного партнера навчально-виховного процесу. Почали впроваджувати особистісно орієнтовані технології, інтерактивні, проектні, інформаційно-комп'ютерні тощо.

Розробили проект упровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в усі ланки роботи.

За час, що пройшов, упевнилися, що спрямували роботу у правильне русло, оскільки добилися певних здобутків і визнання.

Так, ще у 2004 році гімназія стала переможцем районного та учасником обласного конкурсу «Школа року», класний керівник 3-А класу Лиса С. О. – переможець районного та учасник обласного конкурсу «Класний керівник - 2004»; 2004 – 2005 р. р.- працює волонтер Корпусу Миру Емілі Канз; 2005 р. – учитель фізики Письменна О. М. - призер районного та учасник обласного конкурсу «Учитель року -2005»; 2006 рік був особливо врожайним: гімназія стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України» в номінації «Школа сучасних освітніх технологій».

Заклад у 2008 році став переможцем обласного та учасником Всеукраїнського конкурсу «Модель випускника загальноосвітнього навчального закладу серед педагогічних працівників».

У 2009 році педагогічний колектив розпочав роботу над науково-методичною проблемою «Компетентнісний підхід в організації навчально-виховної діяльності – запорука успішного вчителя і конкурентноспроможного

випускника закладу нового типу».

Науково-методична робота гімназії ґрунтується на таких засадах:

- Гімназія – це відкрита система для інноваційних технологій і передового педагогічного досвіду, що адаптуються до цілей і задач закладу.
- Включення вчителів в інтенсивну багатофункціональну методичну, наукову роботу, безпосередньо пов'язану з процесом формування творчої особистості педагога і, як результат, підвищенням ефективності процесу навчання.
- Педагог гімназії – це особистість, що безперервно розвивається і вдосконалюється.

Працюючи над реалізацією завдань науково-методичної проблеми, педагогічний колектив гімназії спроектував модель випускника Маньківської гімназії. Виходячи з того, що будь-яка модель умовна й особистість випускника насправді неможливо розчленити на людину здорову, соціальну, культурну, людину-знавця і людину-творця, ми все ж таки вважаємо, що створення можливостей для реалізації моделі має декілька напрямків діяльності.

З огляду на незадовільний стан здоров'я сучасних дітей значну увагу приділяємо формуванню психолого-фізіологічної компетентності учнів, працюємо над створенням школи, де пріоритетом є збереження і зміцнення здоров'я учнівської молоді, впровадження здоров'язберігаючих, здоров'язміцнюючих, здоров'яформуючих технологій навчання та виховання; школою виховання свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей як вищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок, засад здорового способу життя, високої духовності. Навчально-методична і виховна робота педагогічного колективу спрямовується на реалізацію вищезазначених **технологій через:**

- вдосконалення оздоровчо-спортивної бази;
- здійснення структурних змін у навчально-виховному процесі (збільшення уроків фізкультури до трьох годин, запровадження ранкової зарядки, спеціальних курсів, годин здоров'я, фізкультпауз, фізкультхвилинок, організація роботи спортивних секцій, гуртків ритмічної гімнастики, аеробіки тощо);
- активну роботу, спрямовану на виховання загальнолюдських цінностей та високої духовності школярів.

Проблему формування навичок здорового способу життя та високої духовності вирішують і шляхом активізації та оптимізації діяльності органів учнівського самоврядування, а саме Центру здоров'я. Традиційним у школі стало проведення Дня здоров'я (7 квітня). «Даючи знання, не забирай здоров'я» - це правило усвідомив кожен учитель гімназії. Здоров'язберігаючі технології у першу чергу забезпечують формування у випускників стійких переконань, що

їхнє майбутнє, адаптація у подальшому житті та результативна самореалізація прямо пропорційно залежать від фізичного та психологічного стану, рівня духовної культури кожного із них. **Тому маємо певні досягнення:** подяку Міністерства освіти і науки України педагогічному колективу – учаснику Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу – Школа сприяння здоров'ю за пропаганду здорового способу життя; гордістю школи є футбольна команда, яка неодноразово здобувала перемоги в обласних змаганнях на призи клубу „Шкіряний м'яч”(III місце – 2008-2009 навчальний рік) та «Футбольні зірочки»(I місце 2009 рік), посідає призові місця у Всеукраїнських змаганнях з футболу „Шкіряний м'яч” (II місце 2005-2006 навчальний рік, III місце – 2009рік) на кубок „Золотий колосок”.

Радує своїми перемогами команда з баскетболу – III місце в обласних кущових змаганнях у 2008-2009 навчальному році.

Для колективу гімназії інтелектуально-пізнавальна компетентність чи не найголовніша. Уже вироблена система роботи з творчо обдарованими дітьми, з розвитку їхніх здібностей та обдарувань. Випускник Маньківської гімназії – людина високоосвічена, ерудована, з гарно розвиненими інтелектуально-пізнавальними здібностями, знавець основ наук, лідер у навчанні, який характеризується начитаністю, глибокими знаннями в окремих галузях науки і практики, має високу культуру мовлення, аналітичний розум, уміє використовувати теоретичні знання на практиці, у житті, знаходити конструктивні рішення, здатний до професійного самовизначення та оволодіння практичними навичками професійно-трудової діяльності. Гімназисти – активні учасники предметних олімпіад і творчих конкурсів. За підсумками районних олімпіад з базових дисциплін щорічно більше 50 учнів гімназії стають призерами, 16-18 гімназистів - беруть участь у обласних етапах. Прядко Любов (англійська мова, I місце 2005рік, 2006 рік), Роєнко Юрій (українська мова та література III місце, 2005 рік), Журавель Тетяна (географія, I місце, 2006 рік; 2007 рік – II місце з географії та біології, 2008 рік – III місце, 2009 – I місце з географії, 2010 –III місце з української мови і літератури), Слободяник Роман, Руденко Роман, Швець Віталій, Гончарук Діана (англійська мова, III місце, 2007 рік), Горщинський Владислав, Швець Віталій, (англійська мова, II та III місця 2008 рік), Демченко Наталія (українська мова та література, III місце 2008 рік), Прилуцька Альона, Горщинський Владислав, Слободяник Роман (англійська мова, III-і і I місця відповідно, 2010 рік).

Призерами Всеукраїнських олімпіад та конкурсів стали: Прядко Любов (англійська мова, 2005, 2007 роки), Журавель Тетяна (географія, III місце, 2007 рік, II місце, 2008, IV місце, 2010 рік), Горщинський Владислав(англійська мова, III місце, 2009), Слободяник Роман (англійська мова, III місце, 2010рік).

Щорічно зростає кількість переможців II етапу Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика. Від 6-ти у 2003 до 12-ти переможців і призерів у 2007, 2008 роках. Маємо також призера Всеукраїнського етапу конкурсу Присяжнюк Тетяну (III місце, 2007 рік). В обласному етапі Білан Богдан двічі (у 2007, 2008 роках) посідав перше місце.

З вересня 2003 року у гімназії діє Мале наукове товариство „Пошук” – добровільне об’єднання учнів, які намагаються розширити свій науковий кругозір, вдосконалюють знання з базових дисциплін, набувають навичок науково – дослідницької діяльності у позакласній роботі під керівництвом учителів – предметників та науковців Уманського державного педагогічного університету та Черкаського національного університету. Щорічно проводяться науково – практичні конференції МНТ „Пошук”, на яких виступають з доповідями учні – дійсні члени Малого наукового товариства. Така організація роботи є досить результативною: в обласному етапі конкурсу – захисту науково – дослідницьких робіт МАН у 2003–2010 роках стали призерами 13 учнів гімназії.

Юні знавці математики щорічно стають учасниками відповідальних змагань „Кенгуру”. Учитель математики Монько Оксана Юріївна коригує їхню діяльність, надає допомогу. Тому протягом 2004 – 2010 років 76 гімназистів здобули червоні дипломи конкурсу.

Гордимось випускниками, які з року в рік стають студентами омріяних вузів. Так, дольова частка вступу у вузи, що мають статус національних, щороку збільшується.

Усвідомлюючи, що діти як соціально-демографічна група населення посідають особливе місце у соціальній структурі суспільства, оскільки вони є єдиним джерелом поповнення трудових ресурсів, мають невеликий соціальний досвід, а отже, є відкритими для оволодіння новим, прагнуть до самореалізації і є основним стратегічним ресурсом держави, педагогічний колектив гімназії виробив у моделі випускника інший, не менш важливий, напрямок: випускник Маньківської гімназії – **людина соціальна**, що передбачає формування у гімназистів **соціально-етичної, суспільно-правової та сімейно-побутової компетентностей**, які передбачають здатність оцінювати явища навколишнього середовища, свою поведінку та поведінку інших людей з позицій моральності, почуття краси і міри, організованість і відповідальність, толерантність, терпимість до недоліків інших людей, готовність до співпраці, самоповагу, самодисципліну, самокритичність; чіткість уявлень про політичну структуру держави, права та обов’язки громадян, дотримання норм і правил людського співіснування, активну життєву позицію. Для реалізації зазначених характеристик у гімназії створено цілу низку навчально-виховних структур, як-

от: дитячу організацію «Паросток», яка має свій статут, відповідну структуру, програму діяльності, емблему, девіз, заповіді; гурток правового спрямування «Феміда» (керівник Буханець В.І.), викладання курсу громадянської освіти (Христоріз В.М.), практичного права (Христоріз В.М.), курсів за вибором «Ми – громадяни України», «Вчимося бути громадянином» (Христоріз В.М.).

А що означає бути справжнім громадянином? Чи для цього достатньо лише мати відповідний запис у паспорті та відчувати почуття любові до своєї Вітчизни?! Напевно цього замало. Бути справжнім громадянином означає, в першу чергу, бути активним не на словах, а на ділі. Саме тому наші вихованці стали учасниками Суспільної Акції школярів України «Громадянин 2006». Здобули багато цінного досвіду, навичок, цікавих знайомств, а також диплом за роботу над проектом «Гімназії в Маньківці бути!».

Велику увагу приділяємо і формуванню культурно-дозвіллевої компетентності, яка передбачає забезпечення орієнтації в культурному просторі, наявність потреби в організації змістовного дозвілля, наявність улюблених занять у вільний час, відвідування культурних центрів (бібліотек, кіно, театрів, музеїв тощо), організації екскурсійних поїздок, наявність досвіду досягнень у різних видах художньо-естетичної творчої діяльності. Неодноразово своїми перемогами нас радували учасники вокального ансамблю „Нотка” - неодноразові переможці обласного огляду - конкурсу „Грайлива веселка”, гімназійні хореографічні колективи, нагороджені грамотами Головного управління Черкаської облдержадміністрації як переможці оглядів-конкурсів „Грайлива веселка”, дипломанти обласного фестивалю народної творчості, лауреати XII та XIII обласної художньої виставки образотворчого мистецтва. Усе це є свідченням того, що гуманізація навчально-виховного процесу у гімназії носить не декларативний, а змістовний та цілісний характер. Члени педагогічного колективу прагнуть подолати безликість, сірість, буденність у роботі, забезпечити довір'я і повагу до особистості учня, прийняття його особистісних цілей та запитів.

Школа для того й існує, щоб допомогти дитині, потім підліткові, потім юнакові розвинути в собі здібності до самоактуалізації. Упроваджуючи в діяльність вищезазначені постулати, ідеї О. А. Захаренка, учителі гімназії переконані, що творчого учня виховати можуть лише творчі учителі, тому пріоритетною у педагогічному колективі вважається ідея діяльнісного підходу та формування в педагогів стійкої мотивації навчання нового. Безумовно, застосування проектів і тренінгових програм - це найбільш ефективний метод в роботі творчої лабораторії гімназії. Запровадження проектної технології передбачає системне й послідовне моделювання проблемних ситуацій. Оптимальний шлях їх розв'язання вимагає від учасників проекту пошукових зусиль.

Так, у закладі діє проект „Урок року”, метою якого є ознайомлення з творчими доробками вчителів-методистів, старших учителів, учителів вищої кваліфікаційної категорії, демонстрація їхньої професійної майстерності. Обов’язково у кінці навчального року таємним голосуванням визначаємо «Урок року», переможці нагороджуються грамотами адміністрації. Традиційними стали проведення методичних тижнів та методичних щорічних калейдоскопів: «Хочу бути майстром», «Крокую до майстерності», участь у яких з року в рік зростає. Діє також проект «Краще методичне об’єднання».

Достатню увагу приділяємо організації самоосвітньої роботи вчителів, оскільки результатом її є не лише власне самовдосконалення в особистісному та професійному плані, а й розвиток учнів. Учитель повинен досягти успіху, щоб його досягали учні. Таким успішним учителем є переможець Всеукраїнського етапу конкурсу «Учитель року 2009» в номінації «англійська мова» Лису Світлану Олександрівну, яка сьогодні є заслуженим учителем України.

Педагогічний колектив Маньківської гімназії переконаний, що компетентний спеціаліст, компетентна людина – це дуже гідна перспектива. Жодна школа не може насильно зробити людину щасливою, однак вона може допомогти дитині розвинути життєву компетентність. І тоді випускник сам, власними зусиллями, розбудує своє життя так, щоб бути успішним і щасливим.

І. Г. Каракаш,
директор Шполянського НВК «Загальноосвітня
школа I – III ступенів №2-лицей» Шполянської районної ради

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО–ДОСЛІДНА РОБОТА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ КОМПЛЕКСІ

*Якою буде освіта XXI століття? А яким буде
навчальний заклад? Гадаю, кожен матиме свій стиль,
характер, зовнішність і оформлення. А за назвою – байдуже.
Школа, що особистість, не може бути копією іншої. Дитина
в ній – центр Всесвіту. Учитель – теж. Головна мета –
виховання громадянина, господаря біосфери і власної долі.*

О.А.Захаренко

Концепція інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу як одна із змістових складових інноваційного середовища визначає місію, «філософію існування» школи. З метою приведення освіти до вимог часу здійснюються активні пошуки теоретичних засад і практичних рішень на основі нової гуманістично-інноваційної парадигми. Відтак інноваційна стратегія освіти стає фундаментальною науковою базою, яка об’єднує в цілісну систему традиції, здобутки освітніх реформ та прогресивний інноваційний досвід сучасних педагогів.

Звичайно, інноваційна діяльність у нашому закладі здійснюється згідно до чинного Положення про інноваційну діяльність у системі освіти за такими **напрямами:**

- Інноваційні процеси в управлінській діяльності.
- Інновації у науково-методичній діяльності.
- Навчально-виховна робота.
- Пошуково-дослідницька, експериментальна діяльність.

Я зупинюсь на четвертому розділі даного положення, бо саме цій діяльності значну увагу приділяє педагогічний колектив нашого навчального закладу. Особливо активізувався цей напрямок інноваційної діяльності після наказу міністра освіти і науки України Д. Табачника за № 890 від 22 вересня 2010 року про надання нашій школі статусу експериментально загальноосвітнього навчального закладу Всеукраїнського рівня з проблеми «Виховання політичної культури старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій»

Варто відмітити, що цьому передувала клопітка робота досить потужного, стабільного педагогічного колективу, який налічує 73 педагоги, з них: вищої категорії - 30, спеціалісти I категорії - 32, спеціалісти II категорії - 11, відмінників освіти України - 8, педагогічне звання «учитель методист» мають 11, педагогічне звання «старший учитель»-14. Серед них за останні 5 років переможців і призерів обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» -3 учителів.

Багато років формувалась і спрямовувалась пошуково-дослідницька, експериментальна діяльність в навчальному закладі. В 1995 році введено допрофільну підготовку через поглиблене вивчення окремих предметів: математики, української мови. Пізніше це стало основною базою для відкриття фізико-математичного ліцею. В 2001 році в школі №2 вперше в районі було запроваджено профільне навчання. У 2001 році введено мікрометод з малими кількостями речовин для шкільного курсу хімії. Навіть у спорті, щоб зберегти здоров'я та емоційний стан кожної дитини в школі ввели футзал для дівчат, вибір зробили батьки і діти. Як експеримент на базі нашого закладу працюють міжшкільні факультативи з цілого ряду предметів для дітей міста і району.

Ми вдячні Головному управлінню освіти Черкаської облдержадміністрації, та Обласному інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, які оцінили наші досягнення та запропонували взяти участь у експериментально-дослідній роботі.

Школа-ліцей протягом багатьох років займається міжнародною проектною діяльністю, працює за програмами «Інтер-тест», «Інтер-школа», «Ін тел», «Молодь за здоров'я -2». Має переможців міжнародного конкурсу «Мій рідний край», Всеукраїнського конкурсу «Я-громадянин», щороку бере участь у всеукраїнських конкурсах знавців української мови імені П.Яцика та «Патріот», знавців історії «Лелека», юних математиків «Кенгуру», працює за власно-створеною програмою по роботі з обдарованими дітьми «Інтелектуальний та духовний розвиток школярів», авторською виховною системою «Від здібностей, обдарувань до творчої особистості».

У закладі діє наукове товариство «Обрій» та географічне товариство «Горизонт», школа підтримує тісні зв'язки з вищими навчальними закладами, зокрема Київським політехнічним інститутом, від якого на базі школи працюють річні курси для абітурієнтів. Це дає можливість нашим учням отримувати міцні знання і як наслідок – сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання з високими балами. Досить результативною є робота навчального закладу з обдарованими дітьми. За кілька останніх років наші вихованці щороку займають по 8-10 обласних призових місць в конкурсі-захисті малої академії наук. В 2009-2010 році наша школа посіла 3 місце в рейтингу серед шкіл нового типу Черкаської області за результатами обласного етапу конкурсу-захисту МАН. Ми не зупиняємось на досягнутому. В червні цього року для обдарованих учнів 7-8 класів було організовано навчально-оздоровчий табір «Літня школа» основним завданням було підготовки учнів до написання науково-дослідницьких робіт. З 1999 року в закладі діє дитяча спілка ДЮМА, яка є осередком дитячої творчості та учнівського самоврядування.

У школі добре налагоджена науково-методична робота з педагогічними кадрами. Для цього ми постійно працюємо над створенням відповідно методичної бази, з цією метою створено ресурсний-методичний центр, де зібрана вся фахова періодика, матеріали перспективного педагогічного досвіду всіх рівнів, відбуваються виставки «Мої педагогічні знахідки» тощо. Крім того, в школі діє видавничий центр газети «Погляд», лабораторія виховної роботи. Мої колеги щороку представляють 15-20 власних педагогічних доробок на обласну педагогічну виставку та на конкурс цифрових ресурсів, стають призерами та переможцями, деякі з них є авторами постійних рубрик у фахових журналах.

Частина вчителів апробують експериментальні підручники з хімії, математики, фізики, німецької мови, світової літератури та роблять відповідні висновки на завдання Обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської області.

Саме ці здобутки і дали нам можливість отримати рішення комісії науково-методично ради МОН України щодо проведення експерименту та надання нашій школі статусу експериментального загальноосвітнього навчального закладу всеукраїнського рівня.

Це рішення для нас - велика честь та відповідальність. Адже, керівник експериментального загальноосвітнього навчального закладу щороку повинен звітувати про перебіг і результати експериментально - дослідної роботи перед вище згаданою комісією МОН.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробці й експериментальній апробації функціонально-змістової моделі виховання політичної культури учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що забезпечення підвищення ефективності процесу виховання політичної культури учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій можливе за умов:

- педагогічно виправданого і доцільного використання комп'ютерно-орієнтованих засобів і потенційних можливостей мережі Інтернет у виховному процесі;
- гармонійного поєднання традиційних та інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні політичної культури старшокласників;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку старшокласників;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку учнівського самоврядування.

Практичне значення дослідження полягатиме у розробці та впровадженні у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів функціонально-змістової моделі політичної культури учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій; у підготовці методичних рекомендацій з використанням їх можливостей, мережі Інтернет у демократизації шкільного життя та організації участі старшокласників у громадському житті українського суспільства. Експеримент розрахований на п'ять років.

Етапи дослідно-експериментальної роботи:

- **Підготовчий** (вересень 2010р. – червень 2011р.)
- **Діагностичний** (серпень 2011р. – грудень 2011р.)
- **Формувальний** (січень 2012 р. – червень 2013 р.)
- **Контрольно-узагальнюючий** (серпень 2013 р.– червень 2014 р.)
- **Коригувальний етап** (вересень 2014 р. – грудень 2014р.)

Результати дослідження, розроблені матеріали стануть у нагоді класним керівникам 9-11 класів, педагогам-організаторам, викладачам і студентам вищих педагогічних навчальних закладів, методистам інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Шановні учасники науково-практичної конференції! Шполянський навчально-виховний комплекс школа №2-ліцей працює в пошуковому режимі, для нас не є метою стабільне підтримування раз і назавжди заведеного порядку функціонування навчального закладу. Інноваційна педагогічна діяльність є одним із видів продуктивної діяльності. Її обов'язковий компонент – творчість і експериментально-дослідницька робота - в найбільшій мірі гарантують успіх.

О. І.Гопик,
заступник директора
Лисянського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 – гімназія»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ З ТВОРЧО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Лисянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 – гімназія» - один із найбільших закладів у районі, на базі його створена гімназія, яка має 2 профілі: суспільно-правовий і гуманітарний. Значна увага в закладі приділяється роботі з творчо-обдарованими дітьми. Педагоги НВК використовують інноваційні підходи до роботи як в урочний час, так і позаурочний, пам'ятаючи, що кожна обдарована дитина - індивідуальність, яка потребує особливого підходу.

Адміністрацією і вчителями закладу, виходячи із загальношкільної проблеми «Формування компетентного школяра як результат творчості вчителя та учня», розроблена програма розвитку обдарованих учнів, яка включає, насамперед, систему пошуку обдарованих дітей, що здійснюється через уроки, гурткову роботу, роботу факультативів, предметні олімпіади, Інтернет - олімпіади, конкурси, огляди, змагання, участь у шкільних, класних органах самоврядування, результати директорських контрольних робіт, зрізів, позакласні заходи з базових дисциплін, участь у виховних заходах, спортивних акціях, створенні творчих учнівських проєктів, анкетування, тестування.

Проводиться діагностика обдарованих дітей, за допомогою якої визначається рівень їх інтелектуального розвитку, загальна академічна успішність, коефіцієнт самореалізації, особисті нахили.

Після цього здійснюється організація та забезпечення творчих потреб учнів через адміністрацію, вчителів – предметників, вихователів, сім'ю, психолога.

Самореалізація творчо-обдарованих учнів відбувається через конкурси, олімпіади, МАН, учнівське самоврядування, спорт, досягнення в галузі мистецтва та інші.

Адміністрацією закладу також проводить підбір кадрів для роботи з творчо-обдарованими учнями.

Усвідомлюючи, що головною педагогічною метою навчання є залучення обдарованої дитини до безперервного процесу самовдосконалення, педагоги використовують інтерактивні методи навчання, інформаційні технології, надають перевагу системі гнучкої диференціації, проєктним технологіям, технології створення ситуації успіху учнів, дослідницько-пошуковому, проблемному методу навчання.

Проводиться позакласна робота. Працюють факультативи, гуртки.

Результатами роботи з творчо-обдарованими учнями є певні досягнення. Зокрема, вже 2 роки підряд наш заклад має переможців і призерів обласних олімпіад із базових дисциплін та Інтернет - олімпіад, призерів обласного етапу МАН. Так у 2008 – 2009 н.р. учениця 8 класу Ганжа Юлія зайняла II місце в III

етапі Всеукраїнської олімпіади з української мови і літератури, а в нинішньому році вона стала переможцем III етапу і призером IV етапу Всеукраїнської олімпіади з української мови і літератури, переможцем обласного етапу конкурсу знавців рідної мови ім.Петра Яцика. Два роки маємо III місце в III етапі Всеукраїнської олімпіади з історії та біології, в цьому році III місце – з української мови та літератури, правознавства. Ці досягнення – результат постійного творчого процесу вчителів та учнів.

Школярі нашого закладу вже 3 рік беруть участь в Інтернет – олімпіадах із базових дисциплін, які проводить обласний Інститут післядипломної освіти вчителів. У 2008 – 2009 р. переможцями стали 3 учні (з історії, біології, географії), а у 2009 – 2010 н.р. – 5 учнів (з історії, географії, правознавства, біології).

Учні НВК – учасники і переможці МАН. Зокрема у 2008 – 2009 навчальному році учень 10 класу Яцюк Сергій зайняв II місце в обласному етапі МАН у відділенні «Геологія» у цьому році учень 9-А класу Перехрест Роман зайняв III місце в першому обласному конкурсі юних краєзнавців Черкащини у секції «Мистецтвознавство».

15 учнів брали участь у Міжнародному математичному конкурсі «Кенгуру», 13 із них отримали сертифікат відмінного зразка, 2 учні – доброю.

Обдаровані діти є переможцями шкільних, районних, обласних, Всеукраїнських літературних конкурсів. Так, у 2008 – 2009 р. учень 9-Б класу Цимбал Анатолій зайняв III місце у I етапі Всеукраїнського гуманітарного конкурсу «Космічні фантазії» у розділі «Література», а кілька років підряд він є переможцем обласних конкурсів «Шевченко у моєму серці», «Тарасовими шляхами» у номінації «Власна поезія». Неодноразово переможцем цих конкурсів є й учениця 10-Б класу Мельничук Вікторія у номінації «Класична поезія», вона є й переможцем обласного конкурсу на краще написання твору на тему «Майбутнє лісу у твоїх руках» (у 2008 – 2009 р. зайняла II місце).

Маємо досягнення і в спорті. Так учень 10-А класу Слинько Олександр є неодноразовим переможцем районних, обласних змагань із настільного тенісу, призером Міжнародних змагань. Він нагороджений багатьма грамотами і медалями. Часто переможцями у змаганнях по волейболу і футболу виступають команда учнів 9 – 11 класів.

Проявили свої творчі здібності обдаровані діти і на районних і обласних фестивалях – конкурсах сучасної пісні. Так, Труш Антоніна у 2008 – 2009 н.р. стала переможцем районного фестивалю сучасної пісні «Зорепад», призером обласного фестивалю-конкурсу на краще виконання пісні про матір та учасником II Міжнародного фестивалю – конкурсу української естрадної та авторської пісні. Здобуває перемоги і ансамбль «Глорія», до складу якого входять учні 8 – 10 класів у конкурсах «Грайлива веселка», «Зорепад».

Часто обдаровані діти є учасниками і переможцями шкільних інтелектуальних ігор, ігор – випробувань, турнірів: «Дебати», «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли» та інших.

Робота з творчо обдарованими дітьми висвітлюється на сторінках районних газет.

Учителі НВК, які працюють з обдарованими учнями і досягли певних результатів, звільнилися від одноманітності, шаблонності, використовують такі форми і методи навчання, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення школярів.

За останні роки все більше уваги вони стали приділяти психологічним аспектам на уроках: вивченню психологічного стану на різних його етапах, учнівських запитів і очікувань щодо нових тем, моніторинговій діяльності. Вчителі НВК проводять моніторингові дослідження результативності освітньої діяльності та якості знань учнів, що дає можливість проаналізувати рівень навчальних досягнень школярів із конкретного предмета, внести відповідні корективи.

Колектив учителів Лисянського НВК проводить значну роботу щодо пошуку оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, спонукання до творчості, виховання школяра як компетентної особистості, керуючись кредом:

Я маю творчий потенціал.
Я хочу реалізувати його.
Я певен, що мені все вдасться,
Я схильний ризикувати.
Я вмію бачити проблему і
можливості її розв'язання.
Я маю критичне і гнучке мислення.
Я в пошуку!
Я виховую творчу особистість!

Л. Д. Домаш,
директор Веселохутірського НВК
Чорнобаївської районної ради

ПРОГНОСТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НВК В УМОВАХ СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ

П'ятдесят п'ятий рік гостинно відкриває двері для вихованців наш навчальний заклад, з них вісім років в якості НВК.

Кожного дня зустрічаючи педагогів, учнів, батьків, дошкільнят які поспішаючи до храму знань і вічних істин, я бачу щасливі посмішки, чую радісні привітання.

Діапазон напрямків навчання в закладі охоплює всі сфери освітнього простору. (Слайд 1-2 фото школи). В НВК створено ефективну, згуртовану команду лідерів, які бачать і розробляють стратегію розвитку закладу, які розуміють, що вчитель – це той же науковець але в своїй особливій лабораторії.

Хто ж творить політику НВК? Безперечно, директор, – рада НВК, піклувальна рада, клуб батьківського спілкування «Аторитет», рада самодіяльної дитячої організації «Веселка» (Слайд 3 схема)

НВК будує свою діяльність на практичних засадах – це виховання успішної Особистості, Громадянина Професіонала, носія культурних і сімейних цінностей.

Педагогічний колектив працює над реалізацією науково-методичної проблеми: «Формування компетенцій життєвого самовизначення особистості через впровадження інноваційних технологій в навчальній і виховній роботі»(Слайд 4)

Наш НВК це навчальний заклад, який працює в центрі Євроатлантичної Інтеграції при обласному ІПОП, співпрацює із НВК «Дошкільний навчальний заклад «Лісова казка»– гімназія «Апогей»» м. Києва, з ПСП «Веселий Хутір», фермерським господарством «Веселохутірське», жіночою радою, радою ветеранів, громадською організацією - Всеукраїнська екологічна ліга.(Слайд 5 схема)

Провівши глибокий аналіз стану та тенденцій соціокультурного середовища на селі, ми зрозуміли, що в умовах соціальної нестабільності, зміни форм власності, багатонаціональний склад населення в селі, нам необхідно, беручи до уваги реалії життя, об'єднувати в собі гнучкість з чіткою педагогічною позицією, яка є важливою умовою оптимізації діяльності сільської малокомплектної школи.

У нашому навчальному закладі виховуються діти від 1 до 17 років. І все це під дахом одного приміщення. Ми зрозуміли, що чим раніше, ми залучимо дітей до суспільного виховання, тим на кращий результат можемо розраховувати.

Система роботи НВК сприяє створенню умов для розвитку кожного вихованця відповідно до цього здібностей, інтересів, психофізіологічних особливостей. Педагогічний процес здійснюється в умовах створення продуктивного освітнього простору. Навчальний процес будується на засадах глибокої диференціації та індивідуалізації, керуючись компетентнісним підходом до навчання і виховання. Педагогічний колектив послідовно дбає про розкриття внутрішнього потенціалу особистості вихованця, розвитку ключових компетенцій. Одним із засобів вироблення та здійснення ключових компетенцій вбачаємо в тому, що наші вихованці повинні жити в сучасному світі. Виходячи з цього, будуємо навчальний план таким чином, щоб діти з чотирирічного віку оволодівають навичками роботи на комп'ютері, вивчають англійську мову, проводять дослідження, працюють над проектами.(Слайд 6-9)

На всіх щаблях освітнього процесу від дошкільця до повної середньої освіти, педагогічний колектив НВК акцентує увагу на переорієнтацію навчально-виховного процесу з інформаційного на проблемно-діяльнісний. В умовах НВК результативність формування ключових компетенцій вихованців в значній мірі **залежить від таких факторів:**

- спеціально створених умов, які мають безпосередній вплив на духовно-моральне утвердження особистості, на посилення внутрішньої самостабілізації дитини. Внутрішня самостабілізація дитини, вольова саморегуляція, при підтримці дорослими віри дитини в свої сили, та

здібності позитивно впливає на адаптацію дітей до умов соціального середовища;

- ✚ впровадження системи результативних педагогічних технологій, створення максимально сприятливих умов для гуманітарно-естетичного розвитку учнів.

У навчальному закладі для потреб учнів організовані заняття в курсах за вибором: «Християнська етика в українській культурі», логіка, «Сходінки до інформатики», елементи геометрії, «Азбука споживача» в 1-4 класах, вступ до інформатики, «Права людини», ділова українська мова, основи комп'ютерної графіки, прикладна математика, «Видатні постаті в історії України», «Малі та середні жанри світової літератури», елементи геометрії для учнів 5-11 класів. Працюють факультативи: основи підприємництва, історія рідного краю, основи екологічних знань.

Перебуваючи в стінах НВК, дитина не готується до майбутнього життя, а живе ним. Навчально-виховний процес у закладі є процесом життєтворчості учнів, відповідно до їх потреб, вікових, психофізичних особливостей.

Навчальний заклад, який я маю честь очолювати – це заклад в якому діяльність дитини постійно супроводжується ситуацією успіху, який послідовно готує дитину до успіху в продовж всього життя. **(Демонстрація портфоліо дитини)**

Основне завдання закладу це створення умов, в яких дитина йде своєю життєвою траєкторією від успіху до успіху. Але для кожної дитини критерії успіху свої: кожна дитина веде своє портфоліо успіху в якому фіксує свої досягнення в різних сферах своєї життєдіяльності. Як наслідок педагоги і учні переконалися, що кожен, хто працює над собою одержує результат. Так, ми маємо учнів, які є призерами і переможцями Всеукраїнських конкурсів: «Мій голос я віддаю на захист рідної природи» в номінаціях «Екологічна казка», «Екологічні вірші», «Екологічні гасла», публіцистичних творів на патріотичну тему «Що таке національна ідея і патріотизм», в обласних конкурсах: історико-краєзнавчій акції «Шляхами подвигу і слави», в екологічному конкурсі дизайнерських розробок «Господарська сумка для мами» та ін.

Сучасний учень живе в складному світі, що швидко змінюється. Він має зрозуміти своє власне призначення, виробити концепцію свого власного життя, орієнтуватися в політичних, економічних, культурологічних процесах сьогодення. Тому однією з форм роботи, **на нашу думку**, яка поглиблює знання дітей про світ, про життя народів Європи є робота в шкільному центрі «Євроатлантичної інтеграції». **(слайд 10)**. Навчальний заклад є опорною школою в Чорнобаївському районі з питань впровадження євроінтеграційних процесів у навчальній та виховній роботі.

Центр Євроатлантичної інтеграції на базі нашого навчального закладу створений відносно недавно. **Метою його діяльності є:**

- надання сучасних знань підростаючому поколінню, щодо вимог і переваг, які отримає Україна від інтеграції до євроатлантичної спільноти;

- формування практичних навичок для просвітницької діяльності з євроатлантичної тематики в освітянському середовищі та серед жителів територіальної громади;
- на основі отриманих знань та навичок проводити інформаційно-просвітницькі заходи з метою просування ідеї євроатлантичної інтеграції України;
- надання неупередженої інформації про основні засади євроатлантичної та європейської моделі розвитку країни.

Центр Євроатлантичної інтеграції Веселухутірського НВК має таку структурну форму:

- ✚ президент центру;
- ✚ інформаційно-просвітницький осередок центру;
- ✚ євроклуб «Перспектива».

Разом із своїми наставниками в центрі працюють учні 7-11 класів.

В умовах функціонування сільської малокомплектної школи, створення моделі центру Євроатлантичної інтеграції має велике значення для активного залучення учнів до навчальної, просвітницької, наукової, інформаційної та практичної діяльності.

Розпочали ми свою роботу в центрі з проведення години історії на тему «Україна - НАТО: стратегія співробітництва» під час якої учні підготували і розповіли своїм ровесникам про проблеми співпраці між Україною та НАТО, розкрили проблеми на шляху входження України до НАТО.

Під час відзначення дня Європи в Україні учні під керівництвом вчителя географії, вчителя вищої кваліфікаційної категорії Наконечної С.В. провели заочну гру-подорож «Я крокую по Європі» під час якої учні дізналися багато нового про життя європейських країн, їх політичний устрій, економічні досягнення, традиції та звичаї.

Актуальною, на наш погляд, у справі розвитку гуманістичних проявів є діяльність євроклубу «Перспектива».

Триєдине завдання функціонування євроклубу включає в себе такі цілі:

1. Навчальна: сприяти розвитку громадянського суспільства; навчати учнів критично мислити; заохочувати до спілкування на актуальні теми сьогодення іноземними мовами; розпізнавати причини проблем у відносинах між різними країнами; навчати розмежовувати думки і факти; оцінювати причини і можливі наслідки подій; вчити оцінювати докази;
2. Розвиваюча: розвивати критичне мислення, творчий підхід до вирішення проблем; розвивати навички мистецтва мовлення як рідною так і іноземними мовами;
3. Виховна: виховувати толерантність, повагу до громадян інших країн, формувати вміння жити у відкритому демократичному суспільстві, готовність працювати на його розвиток і вдосконалення.

Члени євроклубу мають свій статут і раду клубу, працюють в секціях: юних географів, юних філологів, юних політологів. Разом із своїми керівниками, вчителями суспільних дисциплін Домаш Л.Д., Гуназою О.М.,

вони організують зустрічі з цікавими людьми, які беруть участь в реалізації міжнародних проектів.

У грудні 2009 року була проведена зустріч з головою Чорнобаївського районного суду, заслуженим юристом України Охріменко Наталією Іванівною, яка бере участь в реалізації міжнародного проекту «Україна - верховенство права». **(слайд 11-12)** Досвід своєї роботи вона презентувала в США в штаті Юта і розповіла учням про життя їх ровесників за океаном.

Секція юних філологів під керівництвом вчителів іноземних мов Белінської М.М. та Древаль Н.В. (викладачі німецької та англійської мов) розробила екскурсійні розповіді про Чорнобаївський район на німецькій та англійській мові, створила презентацію «Завітайте до мого краю». Традиційними в нас стали тижні європейських мов. В гостях у членів євроклубу побувала представниця американського Корпусу Миру Андреа Мінін **(слайди 13-15)**, яка працювала з учнями над розвитком навичок мовлення англійською мовою, побувала на уроках іноземної мови, на святі «Прощання з букварем» в учнів 1 класу.

Великий інтерес і величезне значення в інтелектуальному, емоційному, пізнавальному розвитку наших вихованців мала подорож членів євроклубу «Перспектива» до республіки Болгарія, яка відбулася за фінансового сприяння і підтримки інвесторів ПСП «Веселий Хутір». Подорож проходила з 6 по 19 серпня цього року. Подорожуючи по Україні, Румунії, Болгарії, діти дізналися багато нового про життя народів цих країн, їхні звичаї, традиції, побут. Учні проживали в готельному комплексі міста Созополь на березі Чорного моря. Щоденний відпочинок на морі доповнювався яскравими екскурсійними поїздками до болгарського села Писмениця, до міста Приморська, подорожжю до острова Іоанна Хрестителя в Чорному морі, екскурсійними прогулянками по місту Созополь. **(Слайди 15-19)**

Під час подорожі учні здобули практичні навички спілкування з представниками різних європейських народів, які теж мандрували Болгарією. Учні зрозуміли, що будь-яка тема та судження має право на існування, а всі думки можуть обговорюватися. Прийоми та засоби спілкування між представниками різних національностей напевно стануть у пригоді нашим вихованцям. Тому що їм знадобляться знання про те, як живуть народи Європи і яким чином треба формувати себе, як особистість, щоб жити в демократичному суспільстві.

Педагогічний колектив Веселухутірського навчально-виховного комплексу завжди знаходиться в пошуках нових, ефективних форм педагогічної взаємодії із своїми вихованцями, реалізуючи педагогічну проблему «Формування компетенцій життєвого самовизначення особистості через впровадження інноваційних технологій в навчальній і виховній роботі», прагне виховати особистостей, які мають життєві компетенції, що дають можливість кожному реалізувати себе в умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі.

Виховна система спрямована на забезпечення розвитку життєстійкості, життєздатності, життєвокомпетентної особистості. Усвідомлюючи, що знання

без виховання, за словами Дмитра Менделєєва, є мечем в руках божевільного, для реалізації змісту виховних завдань, ми розробили програму виховної роботи «У пошуках системи цінностей що діяла в НВК» з 2003 по 2008 рік.

Нині колектив втілює в життя II частину програми виховної роботи, що має назву «Живемо за вічними цінностями». Робота за напрямками програми це цілий комплекс заходів, що допомагає розкрити індивідуальність кожного учасника навчально – виховного процесу, створити духовні засади роботи колективу вчителів, батьків, учнів. Днями наші учні брали участь у роботі міжнародного екологічного форуму «Довкілля - 2010», що проходив у місті Києві. Адміністрація НВК в своїй діяльності акцентує увагу на створенні атмосфери доброзичливості, довіри, почуття єднання, духовності, що є позитивним підґрунтям у формуванні ключових життєвих компетенцій особистості в умовах сільського соціуму. Прогнозуючи діяльність закладу, ми вибудовуємо такий інноваційний простір життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу в якому, зусиллями всіх соціальних інституцій визначаються реальні можливості моделювання, проектування та організації всіх сфер життя дитини, набуття нею необхідних компетенцій для життя у громадянському суспільстві, європейському співтоваристві.

І.А.Казначей

ПРАКТИКА РОЗВИТКУ НВК В УМОВАХ ІННОВАЦІЙ

З метою забезпечення рівного доступу для здобуття дошкільної і загальносередньої освіти функціонує Голоківський навчально-виховний комплекс, організаційно-педагогічна структура якого підпорядкована сучасним принципам моделі «Сільської школи розвитку»:

- *цілісності*, що забезпечує єдність і взаємозв'язок чотирьох ступенів освіти: дошкільної, початкової, основної та старшої школи;
- *наступності*;
- *варіативності*;
- *адаптивності*.

Педагогічний колектив Голоківського НВК з метою стратегічного управління закладом працює за моделлю програми розвитку школи «10 кроків назустріч дітям». Програма передбачає реалізацію десяти педагогічних проектів, якими охоплено всі сфери навчально-виховного процесу, а саме:

- **«Сільська школа як центр культури і виховання»**
- **Сільська школа - центр соціальної адаптації**
- **«Компетентний випускник» та ін...**
- **«Модель структури функції управління..»**

Оскільки створення дієвої моделі НВК «Сільська школа розвитку» можливе за умови тісної співпраці, закладу, батьків, громади, то ми налагодили тісні партнерські зв'язки із сільською радою, місцевим с/г товариством, громадськими організаціями села, Черкаським педагогічним університетом ім. Б. Хмельницького та ін.

- **«Шляхи формування предметних компетенцій...»**

Це актуалізувало необхідність змінити підходи до управління навчально-виховним процесом та модернізувати методичну діяльність закладу Педагогічний колектив визначив основні напрями змін середовища НВК, його ключові компоненти, що зазнаватимуть модернізації, розробив план дій на оновлення всіх чотирьох ступенів НВК.

➤ **«Структура блочно-модульної системи...»**

Тому виникла необхідність в реалізації проекту **«Від творчого учителя до творчого учня»**.

Структура методичної роботи нашого закладу складає цілісну систему взаємопов'язаних дій і заходів, направлених на всебічне підвищення професійного рівня педагогічного колективу та направлена на розвиток ініціативи і творчості кожного педагогічного працівника.

➤ **«Функції методичної служби...»**

У школі успішно діє програма підготовки педагогів до здійснення інноваційної діяльності.

Ми прагнемо, щоб на всіх етапах реалізації програми розвитку **«10 кроків назустріч дітям»** поглиблювався і оновлювався зміст методичної роботи, її практична і дослідницька направленість, підвищувалась компетентність педагогів щодо активних форм діяльності.

➤ **«Працюємо над науково-методичною проблемою...»**

Мета таких методичних форм діяльності - навчити вихователя, класовода, вчителя – предметника як знайти для кожної дитини ключик розвитку її творчих дарувань, її успіху на довгій стежці «дитячий садок – школа».

➤ **«Досвід закладу із проблеми ...»**

Головними напрямками діяльності педагогічного колективу стали: впровадження в навчально-виховний процес інноваційних методів та педагогічних технологій, серед яких можна визначити інформаційні технології, метод проектів, інтеграція навчальних курсів, кооперативне навчання, особистісно-орієнтовані технології що забезпечує створення адаптованого освітнього середовища для розвитку дитини.

Вже три роки як в закладі створено Навчально-методичний центр інноваційної педагогічної майстерності, на базі якого працює Школа педагогічної майстерності, творчі групи, школа молодого вчителя. Маємо досвід організації конкурсів «Учитель року», «Кращий вихователь закладу». Досвід закладу із проблеми «Психолого-педагогічне забезпечення наступності та адаптації в НВК» визнано перспективним на рівні району.

За останні п'ять років педагоги школи ставали лауреатами II туру «Учитель року», нагороджувались дипломами обласної виставки «Освіта Черкащини», друкувались у всеукраїнських виданнях та й шкільний центр видавничької діяльності випустив ряд цінних методичних брошур.

➤ **«Модель компетентного випускника»**

Результатом системного підходу в становленні дитини є реалізація чотириступеневого проекту *«Компетентний випускник»*.

Наступність дитячого садка і школи є однією з необхідних умов безперервної освіти. Для нашого НВК ці умови були, є і будуть особливо актуальними, першочерговими. Тому із метою пошуку відповідей на запитання "Чому учити?" і "Як учити?" працівники докільця працюють в режимі експерименту, мета якого - створення навчальних програм, педагогічних технологій та середовища для навчання і розвитку дітей віком від 3-х до 6 років.

➤ **«Наступність дитячого садка і школи»**

Спільна робота дошкільної та початкової ланок НВК приє формуванню майбутніх першокласників, а згодом компетентних випускників початкової школи.

У початковій школі, яка, є безперечно, найважливішою ланкою освіти ми змінюємо пріоритети навчання – на перший план виступає розвивально-пізнавальна функція.

В рамках проекту *«Сільська школа - центр соціальної адаптації»* з метою забезпечення соціальної адаптації майбутніх першокласників та набуття їх компетенцій на стартовому етапі шкільного життя, при школі створено підготовчі курси майбутніх першокласників *«Школа раннього розвитку»*, організована Школа молодих батьків, яка допомагає молодим батькам знаходити відповіді на важливі питання виховання їхніх дітей.

Змінили ми і вимоги до випускника основної школи та старшої школи. З метою підготовки випускників основної школи складаємо інформаційні карти про напрями їх допрофільної підготовки в НВК та відкриваємо групи.

У старшій школі для учнів 10-11 класів за п'ять останніх років були сформовані профільні групи із поглибленим вивченням української мови, історії, художньої культури. Крім того у старшій школі обов'язковим є ведення спецкурсів *«Ділове мовлення»*, *«Основи споживацьких знань»* *«Журналістика та ін.*

В нашому навчально-виховному комплексі учні, окрім уроків, на яких отримують знання стандартно-базові, обов'язкові для всіх, залучаються до привабливої діяльності, що дозволяє розвивати та поглиблювати знання.

Шляхи формування предметних та ключових компетенцій школярів Голоківського НВК

З цією метою внесені корекції в навчальний план школи, який складається з 4-х блоків:

- **Навчальний план школи;**
- **план розвивальної діяльності;**
- **план професійно спрямованих видів діяльності;**

▪ **план роботи за індивідуальними програмами**

Щороку для кожного учня класний керівник складає картку індивідуальної освітньої траєкторії, що визначає зайнятість дитини впродовж робочого дня, семестру, року.

➤ **«Проект «Комп'ютеризація....»**

Педколектив продовжує роботу над реалізацією проекту **«Комп'ютеризація школи – забезпечення інформаційного простору для вчителів та учнів**, який передбачає необхідність розвитку освіти на основі нових концепцій і запровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес; підготовку нової генерації педагогічних кадрів. На сучасному етапі комп'ютери у нашій школі використовуються як в початковій так і основній та старшій школі. Для 75 % вчителів закладу ІКТ та мультимедійні технології стали альтернативним засобом навчання. Активно впроваджуються проектні технології з комп'ютерною підтримкою майже на всіх уроках та при створенні соціальних проектів. Діє Центр шкільної видавничої діяльності. Вчителі-предметники працюють над створенням шкільної бази тестів з базових дисциплін з метою підготовки учнів до зовнішнього незалежного тестування.

➤ **«Проект «Школа сприяння здоров'ю....»**

Одним з ефективних шляхів розвитку здоров'я наших дітей є реалізація проекту «Школа сприяння здоров'ю».

Наш НВК – є центром спорту і здоров'я на селі. 78% учнів закладу та 22 % батьків відвідують спортивні секції, а 12% відвідують клуб «Атлет», який випустив у світ цілу когорту кандидатів у майстри спорту, чемпіонів області із пауерліфтингу. Традиційно проводяться ряд масових заходів не лише для учнів школи, а і для жителів села. Це : вуличні акції учнів школи до Всесвітнього дня боротьби із СНІДом, Міжнародного дня непаління, Всесвітнього дня пам'яті людей, життя, яких загубив СНІД та ін..

➤ **«Проект»**

У розвитку громадянської вихованості учнів , демократії школи велику роль відводимо інтерактивним формам виховної діяльності, прикладом яких є шкільний прес-центр

Напрямки діяльності шкільного прес-центру різноманітні:

- Участь у випуску спільного часопису шкільної і сільської громади с. Голоківка «Голоківські вітражі»; Випуск газети «Юніор»
- «Літопис села» ;
- оперативні повідомлення «Говорить шкільний парламент»; та ін..

➤ **«Проект ««Сільська школа як центр культури і виховання»**

Класні керівники, батьки реалізуючи програми **«Сільська школа як центр культури і виховання» та «Хороша сім'я - основа виховання особистості»** ,

застосовують найрізноманітніші форми і методи виховної роботи: просвітницькі години, народознавчі свята, родинні свята та ін.. Вже стали традиційними в закладі: фестиваль «Сузір'я талантів», « Українські вечорниці», конкурс « Талановита сім'я», та ін..

➤ **«Проект» Плекаємо патріотів»**

Програма розвитку Голоківського НВК *«10 кроків назустріч дітям»* ще в стадії становлення. Є й у нас ряд невирішених проблем, над якими ми цілеспрямовано працюємо сьогодні. Але з повною упевненістю я можу сказати, що наш НВК , як інноваційний навчальний заклад спрямований у майбутнє, а отже в змозі забезпечити всебічний розвиток дитини та зробити її освіченою, щасливою і здоровою.

Т.М.Кравчук,
директор Степівського НВК

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕЛЕМЕНТІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ШКОЛИ-КОМПЛЕКСУ

На початку ХХІ століття закономірно постає питання про нову школу, яка б створила умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку дитини і плекала людину, здатну будувати демократичну державу. Сучасна школа повинна допомогти учням відчувати себе впевненими на ринку праці, уміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу.

Що може бути краще для становлення особистості, ніж відчуття успіху й особистої значущості у процесі своєї праці? Проектні технології, до впровадження яких так активно закликають сучасних вчителів, спрямовані на стимулювання інтересу учнів до нових знань, на розвиток дитини через вирішення проблем і використання цих знань у конкретній практичній діяльності. Особливо актуальним є застосування методу проектів сьогодні, коли сучасна освіта переорієнтовується на профільне навчання.

Нині, коли в українській школи виникла необхідність у якісно нових характеристиках освітніх систем (полі функціональність, цінніснодоцільність, варіативність тощо), метод проектів користується попитом і популярністю. У проектній методиці використовується принцип «его-фактора», що припускає спрямованість всього навчання на особистість учня, на його потреби і інтереси.

В основі методу проектів лежать:

- розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів;
- уміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- уміння самостійно конструювати свої знання;
- уміння інтегрувати свої знання з різних галузей науки;
- уміння критично мислити.

Саме невід'ємність методик розвитку критичного мислення від проектної діяльності привабив нас перш за все. Метод проектів орієнтований на

самостійну діяльність учнів (індивідуальну, парну, групову) у відведений для неї час (від декількох хвилин уроку до декількох тижнів, а іноді й місяців). Це завдання особисто орієнтованої педагогіки.

Механізм реалізації проектної технології в нашій школі складається з п'яти основних компонентів.

Перша складова – організація стимулюючого енерго-інформаційного простору (предметного, соціокультурного, освітнього), для розвитку потенціальних можливостей дитини, його внутрішнього світу.

Друга складова – організація різноманітних видів діяльності як умова самореалізації кожного учня: соціально-комунікативної, суспільно-корисної, ігрової, фізично-оздоровчої, навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, художньо-естетичної, туристсько-краєзнавчої, науково-технічної, декоративно-прикладної, еколого-натуралістичної.

Третя складова – організація продуктивного спілкування як умови соціального розвитку учнів, формування позитивної «Я-концепції». Навчити учнів спілкуватись, культурі діалогу – копітка та трудомістка діяльність, успіху якої сприяють перш за все інтерактивні форми роботи, тобто ті форми та методи, які забезпечують продуктивну реалізацію проектної технології.

Четверта складова – психолого-педагогічна підтримка вирішення учнями своїх проблем, допомога їм у самопізнанні, самооцінці, самовизначенні та самореалізації. Ця складова потребує системного підходу. У нашій школі працює постійно діючий психологічний семінар для вчителів, система моніторингу результативності втілення проектної технології в навчально-виховний процес.

Остання (п'ята) складова – підвищення професійної майстерності, проективної культури педагогічних кадрів. Основною рушійною силою в реалізації кожного проекту є вчитель, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно турбується за своє особистісне та професійне зростання. З метою досягнення позитивних результатів з утілення методу проектів педагогічного колективу необхідно пройти **багаторівневу систему підготовки:**

- інформаційно-теоретичну;
- організаційно-практичну із закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці;
- рефлексивну – із самостійною роботою вчителів з переосмисленням та творчого аналізу своєї діяльності;
- корекційну, яка спрямована на поповнення знань і практичних навичок учителів для подолання наявних труднощів;
- методологічну, яка передбачає підготовку педагогів-тренерів, які можуть учити інших, створювати свої майстер-класи.

Ефективність використання технології проектної діяльності в освітньому закладі залежить від дотримання організаторами **низки педагогічних умов:**

1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, яка вимагає пошуку її розв'язання.

2. Відповідність проектів тематиці та дидактичним цілям теми заняття.
3. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів.
4. Самостійна діяльність учнів.
5. Визначення кінцевих цілей проектів.
6. Структурування змістовної частини проекту.
7. Використання дослідницьких методів.
8. Результати виконаних проектів мають бути матеріальними. Тобто оформленими у визначений спосіб (відеофільм, газета, презентація)
9. Володіння керівником проекту технологією проектної діяльності.
10. Активна творча позиція кожного учасника проекту.

Серед проектів, у яких, на наш погляд, нам удалось не тільки залучити до нового виду діяльності, а й використати можливості методу проектів для розвитку творчих здібностей і лідерських якостей, необхідно виділити проекти «Закон життя», «Кола навчання», «Чи маємо ми запасну планету?», «Школа моєї мрії», «Мій герой», «Помиримось, друзі», «Мій край – легенда», «Подарунок для мами», «Історія однієї фотографії», «Шкільна соціальна реклама», «Великодній тиждень», «Зустріч весни».

Для виховання компетентно-свідомих громадян недостатньо тільки розмовляти про демократичні цінності та ідеї, необхідно виховувати у школярів громадську активність і почуття відповідальності, готувати їх до рішення тих проблем, з якими вони зіштовхнуться вже зараз, і тих, з якими зустрінуться після закінчення школи.

Проектна діяльність у виховній роботі є:

- шляхом розвитку творчого потенціалу особистості та її самореалізації;
- середовищем, яке розвиває, формує соціальні вміння, навички та сприяє процесу набуття життєвого досвіду;
- засобом перевірки відповідності особистого досвіду потребам особистісної активної ролі в суспільстві;
- творчим звітом про рівень лідерської компетентності.

Упровадження проектної технології у практику виховної роботи було визначено як пріоритетний напрямок виховної роботи в цілому, так і в діяльності кожного класного колективу.

Підсумки роботи над проектами учні демонструють під час захисту на тижні проектів, який з 2005/06 н. р. був включений до структури навчального року нашого закладу. До реалізації проекту «Вибори» до органів учнівського самоврядування активно включились учні-старшокласники. Оскільки здійснення проекту у 2005/06 н. р. співпало з обранням президента школи, проект викликав в учнів велику активність – необхідність більш глибокого ознайомлення із законодавчою базою проведення виборів і розробкою адаптованих до шкільного життя правил виборчого процесу. Зараз у проекті «Самоврядування» стоїть головне завдання – активізація школи активу «Лідер». З метою організації проектної діяльності в класі проводиться робота з учнями-координаторами проектів у школі активу «Лідер». Координатори

проектів знайшли місце у структурі учнівського самоврядування, їх поєднує створене у шкільній республіці міністерство інноваційних технологій. Практичні напрацювання педагогічного колективу нашої школи підтверджують, що використання методу проектів у виховній роботі є перспективним, доцільним і результативним.

Особливості втілення проектної технології в початкових класах :

- Проектування в початковій школі має свою специфіку: слід враховувати вікові та психологічні особливості учнів, бо, зрозуміло, що бачити, як роблять інші і робити самому – речі абсолютно різні.
- Всі етапи проектної діяльності учнів початкових класів повинні ретельно контролюватися вчителями, бо і теоретичних, і практичних знань та вмінь в учнів-молодших школярів ще мало. Проекти для початкової школи у більшості випадків мають бути короткотривалі. Але все ж таки вчителі мають чудову можливість залучити до пошукової, творчої діяльності практично всіх учнів і в першу чергу – дітей з підвищеною навчальною мотивацією.
- Участь у роботі над колективними або індивідуальними проектами сприяє формуванню у молодших школярів вміння відбирати і аналізувати інформацію, працювати з енциклопедіями, довідниками, спеціальною літературою, присвячену різним формам життя і діяльності людини, різним галузям техніки, науковим відкриттям, використовувати можливості інформаційних технологій.
- Учні молодшої школи вчаться проводити спостереження, брати інтерв'ю, систематизувати і узагальнювати отриману інформацію, висувати гіпотези, робити аргументовані висновки.
- Результати пошуків широко використовуються в процесі навчальної та позаурочної діяльності, що приносить ще більше задоволення молодшим школярам.
- Теми учнівських проектів дуже різноманітні і у початкових класах їх не слід регламентувати, визначати та виділяти більш значимі.
- У одних випадках вчитель може підвести до вибору теми, яка пов'язана з навчальним змістом предмету, який вивчається. У інших – теми можуть бути запропоновані самими учнями. А частіше за все тема проекту – колективний вибір вчителя і учнів.
- Робота над проектом у початкових класах не повинна бути вимушеною або надто зарегламентованою. Адже результат може бути негативним: і до того перенавантажена дитина, яка має багато обов'язків, може цю діяльність зненавидіти, цього не може допускати вчитель.

Але **певні вимоги** до даної роботи в школі є, а саме:

1. Структурування змістової частини проекту.
2. Прагматична спрямованість проекту на результат, «готовий проект». У кожному окремому випадку це питання розв'язується індивідуально.

Результатом пошукової роботи може бути:

- випуск збірок, задачників, буклетів тощо;
- наукова доповідь;

- альманах;
- макет;
- відкриття експозиції та інше.

3. Обов'язкове оформлення, презентація результатів, захист проектів.

Метод проектів дозволяє працювати з учнями молодшої школи з різним рівнем підготовленості. Обдаровані учні, які випереджають у своєму розвитку однолітків, можуть з успіхом розробляти довготривалі проекти. Захист проекту – кульмінація всієї дослідницької роботи. Проводиться він з участю співавторів проектів. Запрошуються гості: учні інших класів, батьки, вчителі. У ході захисту проектів учні вчать чітко і переконливо викладати інформацію, захищати свою точку зору, ставити питання, слухати один одного. Багатьом дітям такі виступи допомагають повірити у свої сили, у себе.

4. Учні повинні працювати добровільно.

5. Особливі вимоги висуваються до керівника. Основною метою вчителя є не передача знань, а організація пошукової діяльності учнів. Вчитель сам повинен володіти методами досліджень, вміти висувати гіпотези, шукати розв'язання проблем, він повинен бути зацікавлений у інтелектуальній діяльності, мати високу культуру мислення, бути терплячим.

Початкова школа навчально-виховного комплексу має досвід розвитку творчих здібностей учнів засобами проектних технологій. Протягом років вчителі поступово вивчали підходи до реалізації методу проектів, створювали проекти різні за формою, спрямованістю, як 2 клас «Зима – чарівниця» (керівник Л.М.Стасюк), 3 клас «Вічна слава безсмертю хоробрих» (керівник М.І.Горбатюк), 4 клас «Лелека – сонячний птах» (керівник Л.В.Ревенко). Діяльністю вчителів початкових класів щодо впровадження методу проектів керувала динамічна група під керівництвом вчителя-ентузіаста, вчителя вищої категорії Л.В.Ревенко.

Вчителі групи знайомили колектив з теоретичними засадами методу проектів, демонстрували практичні наробки, узагальнили теоретичний матеріал, показували різні етапи методу проекту (підготовчий, презентаційний та ін.) на семінарах для вчителів школи та району, які отримали високу позитивну оцінку як інноваційний підхід до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Коли Людмила Вікторівна у 2007/08 навчальному році набрала 1 клас, вирішила спробувати багаторічний проект «Театралізація та драматизація в умовах НВК». Це науково-дослідницький проект, над яким працюємо разом із науковцями кафедри початкової освіти Уманського педагогічного університету, зокрема, Гаврилюк Світланою Миколаївною, яка готує дисертацію саме на цю тему. Проект розрахований на чотири роки, на чотири етапи. Спочатку першокласники пізнавали естетичне значення фольклору, що давало можливість, з одного боку, безперервно розвивати вміння і навички сценічного мовлення, а з іншого – перенести спроби словесної дії у нову ситуацію. Запропоновані вправи, в основному, мали ігрові форми, були логічними, з виразним звучанням (вимовлянням) кожного слова на прикладах фольклору і творів малих форм – римованих фраз, віршованих текстів, загадок, приказок,

прислів'їв, скоромовок. Отже, це був *I етап – організаційний*, де звернено увагу на техніку мовлення – дикцію, дихання, голос, відчуття краси рідної мови.

Уже в наступному навчальному році діти вступили в *II етап – пізнавально-практичний*. Розпочалась сценічно-театральна робота над українськими народними казками, « прем'єрою сезону» стала казка «Ріпка», де взяли участь усі діти класу. На цьому етапі діти вчаться розкрити світ, в якому живуть казкові герої, їх особливості, виробляється вміння побачити прекрасне в житті і дорожити ним, у дітей формується уявлення про працьовитість, турботу, відповідальність, доброту, прищеплюється любов до тварин і природи.

III етап – науково-методичний – це засвоєння знань у галузі мистецтва театру ляльок, набуття практичних умінь і навичок сценічної мови, дії з уявними предметами, взаємодії з партнерами, прослуховування музики, перегляд репродукцій картин.

2010/11 н. рік – 4 клас, *IV етап – реалізаційний* – забезпечення гармонійної цілісної будови театрального дійства, вдосконалення майстерності, виступи перед дошкільнятами, друзями, батьками, закріплення вміння працювати з театальною лялькою, діалогічне спілкування з партнерами, вміння критично оцінювати свої успіхи та невдачі.

Отже, метод проектів допомагає маленьким школярам набувати ключових компетентностей, без яких їм не обійтись в житті, незалежно від обраної у майбутньому професії. Велика роль відводиться вчителям. Зріс обсяг їх консультацій та діалогів з учнями. Авторитет учителя базується на вмінні стимулювати ті види розумової активності дітей, у яких вони самі особисто зацікавлені заради успіху у практичній діяльності. У ході роботи над проектом вчителі підказують лише загальний напрямок і головні орієнтири маршруту пошуків. Вони стають ініціаторами цікавих починань, винахідливості і творчої фантазії. Наш досвід роботи над проектами показав, що виступати вчителів в такій ролі значно важче, ніж «викладати» задалегідь розфасовані порції знань за підручниками, задачниками і ін.

Проектний підхід можна застосувати у початкових класах для вивчення будь-якої складної дисципліни. Він дозволяє наблизити навчальний процес до життя, до потреб дітей, навчальний матеріал адаптувати до реальних життєвих ситуацій, а головне – робить навчання молодших школярів цікавим і змістовним, а процес набуття знань простим і доступним. Отже, початкова освіта – це не місце підготовки майбутніх дорослих, а місце, де дитина живе і вчиться жити в складному навколишньому світі, працювати і спілкуватися з іншими людьми, і в тому числі, здобувати необхідні знання. Вчителі і учні йдуть цим шляхом разом, від проекту до проекту.

Завдяки проекту учні:

- набули навичок пошукової роботи через практичну самостійну та колективну роботу з додатковою довідниковою літературою;
- мали можливість розв'язати безліч проблемних ситуацій та набути навички застосування отриманих знань;

- набули позитивний досвід групової роботи, побачили значимість діяльності кожного для результату загальної справи;
- отримали позитивний емоційний настрій, можливість розвитку комунікативних навичок, особистісних якостей кожного.

І вчителі, і учні, і батьки одержали велике задоволення від плідної колективної праці та від захоплюючої діяльності, побачили її результат та відчули його значимість.

Як бачимо, проект багатогранний, ефективний, престижний та невичерпний.

Проект – метод навчання. Він може застосовуватись як на уроках, так і в позакласній діяльності, орієнтований на досягнення цілей самих учнів, тому неповторний; формує зачну кількість навчальних життєвих компетентностей, тому є ефективним; формує досвід, тому незамінний.

Проект (проектування) – це зміст навчання. Найбільш сучасні сфери людської діяльності базуються на проектуванні. Тому проектування може бути основою професійних спецкурсів.

Проект – це форма організації навчального процесу. Проектна діяльність може стати альтернативою класно-урочного навчання. А майбутнє за балансом альтернатив.

Проект – це особлива форма філософії освіти. Філософія мети та діяльності, результатів і досягнень, вона прийнятна для школи сьогодні, тому що дозволяє поєднати ціннісно-змістовні культури та процес діяльній соціалізації.

Ми не помилились, вибираючи для себе метод проектів. Він цікавий тим, що, з одного боку, дозволяє створити умови для розвитку інтелектуальних здібностей обдарованих дітей, а з іншого – проект дає можливість брати участь у цікавій і результативній роботі всім дітям. Крім того, типологія проектів дозволяє дітям вибрати собі найбільш комфортний характер діяльності. Є діти, яких ми називаємо «я сам». Їм цікаво все робити самим від початку й до кінця, тому найкращим варіантом стають індивідуальні проекти. Інші віддають перевагу роботі в групах. На практиці ми спостерігали, як ідеї окремих індивідуальних проектів трансформувалися у групову проектну діяльність.

Організація проектної діяльності учнів довела, що проектування – комплексна діяльність, якій властиві:

- ознаки автодидактики (учасники проектування автоматично, без спеціально означеної дидактичної задачі з боку організаторів засвоюють нові поняття, нові уявлення про різні сфери життя, про виробничі, особисті, соціально-політичні відносини між людьми, нове розуміння змісту тих змін, яких вимагає життя);
- участь у проектній діяльності ставить дітей і дорослих у позицію господаря життя, тобто проектування виступає як принципово інша суб'єктна, а не об'єктна форма участі в соціальній діяльності;

- проектування – це специфічний індивідуально-творчий процес, який вимагає від кожного оригінальних нових рішень і в той же час, це процес колективної творчості

Таким чином, проектування може стати засобом соціального й інтелектуально-творчого саморозвитку всіх суб'єктів освіти (учнів, учителів, батьків), а в більш вузькому розумінні – засобом розвитку проектних здібностей. Робота над проблемою викликала необхідність вивчення національного й міжнародного передового досвіду, створення матеріально-технічної бази, загального оновлення змісту освіти.

Чи можна поставити під сумнів користь проектної технології, якщо в ході її застосування учень вчиться самостійно здобувати знання і використовувати їх для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань? Діти придбають комунікативні навички та вміння, працюючи у різноманітних групах та виконуючи різні соціальні ролі (лідер, виконавець, посередник і т. п.), ознайомляться з різними думками щодо однієї проблеми. Особливо цінним активізуючим стимулом діяльності є те, що проектне навчання не порушує принципу невимушеності, у міру виконання роботи зростає ступінь захопленості нею. Діти вчать на власному досвіді й досвіді своїх товаришів, бачать результат власної праці.

І.І. Ломакіна,
завідувач дошкільного закладу
Хлистунівського НВК

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ШКОЛИ

Характерною ознакою сучасних змін у системі української освіти є її реформування на засадах неперервності. Одним з основних напрямів цього процесу є забезпечення наступності між окремими ланками освіти.

Дослідження свідчать, об'єднання у комплексі двох підсистем значно посилює його виховні можливості, створює умови для психологічного комфортного переходу дитини з дитсадка до школи. Особливо корисним для розвитку соціальної компетентності дітей є перебування їх у різновіковому колективі.

Наший, Хлистунівський навчально-виховний комплекс було створено у 2006 році, де функціонує дошкільний підрозділ (2 різновікові групи), 4 класи початкової ланки, 4 класи середньої ланки та 3 старших класи. Наразі у НВК виховується 222 дітей, з них 52 дитини дошкільного віку.

Педагоги НВК працюють над проблемою «Забезпечення наступності між дошкільною та початковими ланками освіти методом комплексного підходу до навчально-виховної діяльності».

Створюючи заклад нового типу, звичайно, необхідно визначити такі ключові питання, як «Чому навчати?» і «Як навчати?».

Для пошуку відповідей на ці питання дитячий садок – початкова школа працюють у режимі наскрізних навчальних програм та педагогічних технологій для навчання та розвитку дітей з врахуванням базового компоненту в початковій школі.

Навчання та виховання дітей підготовчої групи будується виходячи з поняття «психологічна підготовка», яке включає: мотиваційну та комунікативну готовність, просторове орієнтування, високий рівень довільної поведінки.

Говорячи про стандарти психолого-педагогічних умов, ми орієнтуємось на такі **складові якості навчання і виховання:**

- навчальні програми;
- професійна підготовка педагогів;
- розвивальне середовище розвитку дитини.

У законі «Про освіту» та Державній національній програмі «Освіта» підкреслюється, що саме наступність дитячого садка і школи є однією з необхідних умов безперервної освіти, яка в певній мірі повинна забезпечувати: єдність, взаємозв'язок мети, змісту, методів, способів, організованих форм виховання і навчання з урахуванням вікових особливостей дітей.

Розглядаючи психолого-педагогічний аспект проблеми наступності, безперервності у роботі дошкільної та початкової ланки школи, ми орієнтуємось на наступні напрямки:

розвиток допитливості, зацікавленості у дошкільника, як основи пізнавальної активності школяра;

- розвиток здібностей дитини як засобів самостійного розв'язання завдань;
- формування здібностей – навчання дитини просторовому моделюванню, використанню схем, символів;
- формування творчої уяви, як напрямку інтелектуального і особистісного розвитку дитини;
- розвиток комунікативності – вміння спілкуватися з однолітками та дорослими.

Для забезпечення наступності, на початку навчального року, складається **спільний план роботи дошкільного закладу та школи, який включає:**

- узгодження плану спільної роботи дошкільного підрозділу та початкової ланки НВК;
- узгодження мережі дітей по населеному пункту;
- співпрацю у роботі по соціальному патронату;
- взаємовідвідування вчителями початківцями занять та вихователями уроків у 1 класі;
- участь вихованців дитячого садка у проведенні шкільних свят та залучення учнів до проведення свят та виховних заходів у дитсадку;
- спільні засідання учителів та вихователів з проблем узгодження вимог школи та дитсадку до навчального-виховного процесу;
- участь учителя 4-го класу у підсумкових батьківських зборах старшої групи;
- діагностування психологічної готовності дітей старшої групи до школи та обговорення результатів діагностики тощо.

На нашу думку, сучасний стан підготовки дітей до життя полягає в переорієнтації її змісту від суто навчального до розвивально-соціального, що забезпечує формування творчої, ініціативної, вільної особистості із високим рівнем розвитку духовності та інтелекту і зумовлює створення умов для її фізичного, психічного і соціального розвитку передбаченого Базовою Програмою. Тому маємо всі підстави вважати, що підготовка дошкільників до школи включає формування творчої особистості дитини через набуття нею соціальної і життєвої компетентності як інтегрованого результату дошкільної освіти .

Навчально-виховний процес вихователі щоденно планують за режимними моментами, враховуючи сфери життєдіяльності: «Природа», «Культура», «Люди», «Я Сам» та лінії розвитку, опираючись на методичні аспекти Базової Програми «Я у Світі»

У навчальній діяльності основний акцент ми робимо на інтеграції видів діяльності (ігровій, конструктивній, руховій, творчій, пізнавальній), завдяки чому заняття проходять набагато ефективніше.

При підготовці дошкільника до школи значна увага приділяється **мовленнєвому розвитку**, щоб діти вміли розмовляти грамотно, вживаючи прості й складні речення; використовували мову в різних цілях; мали правильну звуковимову та мали збалансований словниковий запас з кожної сфери життєдіяльності.

Чимале значення має і **підготовка руки дитини до письма**, яка в нашому дошкільному закладі розпочинається з молодшого дошкільного віку (розвиток дрібних м'язів, окомір, координація рухів).

Ми використовуємо різні форми роботи:

- пальчикові ігри,
- масаж пальчиків,
- пальчикові театри,
- сенсорні посібники,
- кулькові аплікації,
- ліплення тощо.

Значну увагу приділяємо **моральному розвитку дітей**, який дає знання дошкільнятам про головні правила моральної поведінки, вчить поводитись чесно і правдиво щодо інших, бути толерантним, виявляти турботу про інших, вчиняти справедливо та вміти диференціювати поняття «добро» і «зло».

Протягом дошкільного періоду ми створюємо умови для **художньо-естетичного розвитку**, поступово розвиваючи в дітей художній смак, чутливість до краси природи, предметного та соціального довкілля, внутрішнього світу через образотворчу, музичну, художню, театралізовану діяльність. Прийшовши до школи, дитина вже володітиме художніми навичками та певними техніками, вмітиме слухати музику, співати, декламувати, танцювати. У неї будуть сформовані зачатки художнього смаку, обізнаності з рідною культурою.

Щоб розвинути у дошкільнят креативність, як базову якість особистості, наші вихователі заохочують дітей до досліджень та експериментувань,

підтримують намагання дітей робити по своєму, відходячи від заданого зразка, стандарту. Що і дасть вміння дітям, прийшовши до школи, самовиражатись, актуалізувати свої здібності, підходити до проблем з різних точок зору, мати здатність відокремлювати головне від другорядного, бути творчо продуктивними і схильними реалізувати задумане.

Наші дослідження дають підстави стверджувати, що в роботі з дошкільниками, провідною діяльністю залишається гра. Протягом дня проводяться і рухливі, і малорухливі, конструктивні, сюжетно-рольові, творчі, логічні та дидактичні ігри тощо.

Саме в умовах гри дитина засвоює програму значно успішніше, ніж в умовах навчального заняття. Виконуючи певні правила ігрової ситуації, новий матеріал засвоюється без особливого напруження, ніби сам собою. У ході гри діти мають можливість активно спілкуватись, що сприяє формуванню дитячого колективу.

Не може бути забезпечена наступність між ДНЗ і школою без участі батьків. Тому значну роботу ми приділяємо співпраці з батьками. Для цього організуємо різні форми роботи: батьківські збори, консультативні куточки для батьків, організуємо творчі звіти, дні подяки, залучаємо батьків до участі у святах та виховних заходах.

Своїми дослідженнями ми стверджуємо, що наступність у НВК, виступаючи основною умовою переходу дитини від ДНЗ до початкової школи, забезпечує неперервність освітнього простору дошкільників і молодших школярів, цілісний особистісний розвиток кожної дитини, створює середовище для повної соціальної і особистісної життєдіяльності дитини, її творчого розвитку, навчання, виховання, реалізації пізнавальних потреб протягом дошкільного дитинства і плавного переходу до вищих освітніх ступенів.

І. В.Кірова,
директор Пальчиківського НВК
«ДНЗ – ЗОШ I-II ст.»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ І ВИХОВАННІ

Пальчиківський навчально-виховний комплекс був створений у 2004 році. На той час це було порятунком дошкільної освіти на селі. Наш заклад став одним з перших, де пройшла реорганізація. Звичайно, було багато проблем: незадовільний технічний стан будівлі, застаріла навчально-матеріальна база, не підготовленість адміністрації щодо керівництва дошкільним закладом, які ми протягом цих років намагались вирішити. Багато вже зроблено, але до ідеалу ще далеко. Головне, після багатьох спроб і помилок, є власне бачення щодо організації роботи НВК.

Сьогодні хочу зупинитися на забезпеченні наступності між дошкільною ланкою та школою I ступені. У законі "Про освіту" та Державній національній програмі "Освіта" підкреслюється, що саме наступність дитячого садка і школи є однією з необхідних умов безперервної освіти, яка певною чином повинна

забезпечувати єдність, взаємозв'язок мети, змісту, методів, способів, організаційних форм навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей. В.О.Сухомлинський писав, що «школа не має вносити різкий перелом у життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує сьогодні робити те, що вона робила вчора. Нехай вона з'являється в її житті поступово і не приголомшує зливою вражень»¹. Треба зазначити, що саме навчально-виховний комплекс – це цілісна, динамічна відкрита система, яка об'єднує педагогічний процес дитсадку і початкової школи та надає можливості для чіткішого вираження і самоствердження кожної особистості, що в умовах звичайної школи, як правило, залишається без уваги. Це одна з перспективних моделей сучасного освітнього закладу, що забезпечує рівні умови для отримання освіти, її безперервності, наступності компонентів навчально-виховної системи – мети, змісту, методів, засобів і організаційних форм. У такому закладі реально, а не формально розв'язується питання наступності між дошкільним та шкільним періодом життя дитини. Дотримання принципу наступності істотно полегшує процес адаптації дитини до нових умов життя, цьому сприяють режим та сприятливий психологічний мікроклімат навчального закладу: звичність обстановки, знайомий дитячий колектив, що позитивно впливає на емоційний стан дитини, її працездатність, здоров'я та успішність навчання. В умовах навчально-виховного комплексу є можливість відстежити індивідуальний розвиток дитини протягом тривалого часу і створити для неї найсприятливіші умови. Вчитель початкової ланки, який має набирати дітей до 1 класу, спостерігає за своїми майбутніми учнями, вивчає їхні індивідуальні особливості, може вплинути на процес формування особи. Вихователь дошкільної ланки також має можливість вивчати організацію навчання і виховання учнів 1 класу, вносити певні корективи у свою роботу, відповідно до технологій, які використовуються у школі. Є можливість коригування навчальних програм, створення «наскрізних» програм та методик навчання дітей з урахуванням вікових особливостей кожного періоду. Сьогоднішні дошкільнята розвиваються набагато швидше, всупереч відомим "віковим нормам" психічного розвитку. Колектив Пальчиківського НВК вважає основною функцією дошкільного закладу створення умов для підготовки дітей до адаптації в суспільстві, самовизначення, розвиток саморегуляції, самоорганізації особистості.

Успішна організація роботи навчального закладу неможлива без застосування інноваційних процесів. Для забезпечення наступності між дошкільною ланкою і школою I ступеня необхідні інноваційні підходи до організації методичної роботи, організації навчання дітей дошкільного та шкільного віку, в роботі з батьками, позакласній роботі. У навчанні дітей велика увага надається грі – як основному виду дитячої діяльності. Педагог використовує найрізноманітніші форми і методи навчання: рухову активність, зображувальну діяльність, співи, аналізує відповіді дітей, використовує результати власних спостережень під час здійснення керівництва і контролю. Використання гри дає змогу сконцентрувати мимовільну увагу дітей та організувати творчу діяльність, що сприяє міцному засвоєнню знань, вмінь,

навичок з різних тем. Завдяки інтеграції різних видів дитячої діяльності (ігрова, конструктивна, рухова, образотворча, пізнавальна) заняття проходять набагато ефективніше.

Комфортне середовище перебування дитини в початковій школі дає змогу успішно навчатися, тобто оволодіти загальнонавчальними та спеціальними вміннями і навичками, основи яких були закладені в підготовчій групі дошкільного підрозділу НВК.

Організація методичної роботи

Робота з кадрами є пріоритетною. Адже без творчого вчителя, вихователя неможливий творчий процес. У навчально-виховному комплексі працює змішане методичне об'єднання вчителів початкових класів і вихователя дошкільної групи. Відповідно планується робота МО: виносяться питання підготовки дітей до школи, обговорення програми для 1 класу, вимоги до учнів 1 класу, відвідування відкритих уроків (занять) з наступним їх обговоренням, обговорюються моніторингові дослідження рівня знань, умінь, навичок, творчих здібностей дітей дитячого садка. Наш навчальний заклад працює над методичною проблемою: «Оптимізація навчально-виховного процесу шляхом впровадження інтерактивних форм і методів навчання», тому з метою ознайомлення вчителів з інтерактивними методиками, вироблення в них позитивного ставлення до інтерактивних технологій навчання, зацікавлення в їх використанні, ми проводимо методичні заходи з використанням інтерактивних методик. Такі інтерактивні заняття будуємо відповідно до структури інтерактивного уроку. Під час таких методичних заходів використовуємо різні інноваційні технології:

- ❖ «Мікрофон»
- ❖ «Мозкова атака»
- ❖ «Мозаїка» та ін..

Цього року в НВК введено посаду практичного психолога, що дає можливість систематично проводити психологічні тренінги. На цих тренінгах заплановано **обговорення таких питань:**

- психологічні параметри готовності до навчання вихованців дошкільного підрозділу до навчання у 1 класі;
- планування та реалізація виховних та навчальних заходів з урахуванням результатів психофізіологічної діагностики;
- розвиненість дитячої уяви як запорука успішного навчання.

Також наш навчальний заклад вийшов з пропозицією на районний методичний кабінет щодо організації кущових методичних об'єднань, але кущових не за географічною ознакою, а за умовами роботи. У сільському навчально-виховному комплексі, як правило, працює один вихователь із різновіковою групою, в якій до 20 вихованців. Вихователі повинні мати можливість вирішувати питання щодо специфіки їхньої роботи, ділитися своїми здобутками, проблемами, досвідом. А співпраця вихователів і вчителів початкової ланки здебільшого направлена на рішення питань щодо забезпечення наступності.

Робота з батьками

Без співпраці навчального закладу з батьками вихованців та учнів неможливо досягти успіху у вихованні і навчанні підростаючого покоління. Сьогодні ми маємо констатувати, що більшість батьків у сільській місцевості не переймається розвитком власної дитини, вважаючи, що основна їхня задача – її матеріальне забезпечення, а все інше зробить школа. Необхідно змінити ставлення батьків щодо виховання власних дітей, залучити їх до навчального закладу, зацікавити проблемами власних дітей. В умовах навчально-виховного комплексу у батьків є можливість починати спілкування не тільки з вихователем, а із вчителями, які будуть вчити дитину у наступні роки, адміністрацією, соціальним педагогом, психологом, які мають консультувати батьків з різних питань і в тому числі з питань переходу дитини із дошкільного підрозділу до початкової ланки. Як і в інших сферах діяльності навчального закладу, в роботу з батьками необхідно запроваджувати нестандартні форми роботи, використовувати інновації. Ефективними формами роботи з батьками є

- ❖ «Батьківські посиденьки»
- ❖ Тренінги
- ❖ «Проблемний стіл»
- ❖ «День відкритих дверей» та ін.

Позакласна робота

Важливу роль у забезпеченні наступності відіграє позакласна робота. Для вихованців дошкільного підрозділу і учнів початкової ланки проводяться спільні заходи (інтелектуальні розваги, вікторини, конкурси), дошкільнята завжди беруть активну участь у загальних святах НВК. Вчителька музики практикує спільні заняття вокалом для дошкільнят і учнів 1 класу. Вона зацікавлена розвивати здібності своїх майбутніх учнів ще з дитячого садка. І це вже дає позитивні результати.

Отже, ми бачимо, що навчально–виховний комплекс – це заклад нового типу, який забезпечує безболісний перехід дошкільнят до навчання у першому класі за умови використання інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, адже вони дають можливість успішно реалізовувати потенціал дитини, удосконалювати її психологічні задатки, забезпечують всебічний розвиток особистості.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Лебенец Н.Д. Дошкольное воспитание и народная школа // Русская школа. – 1913. – № 11,12.
2. Покроева Л. Проблема підготовки до навчання шестилітніх першокласників // Початкова школа. – 2000. – № 1. – С.7 - 9.
3. Попова А.И. Сотрудничество в обучении с первых дней школьной жизни: Из опыта // Начальная школа. – 1993. – № 2. – С. 17 - 20.
4. Проскура О. Підготовка дитини до розумової праці у школі // Початкова школа. – 1997. – № 10. – С.29-38.
5. Серветник А. Навчання - це пошук шляхів до дитини // Дошкільне виховання. – 1995. – № 1. – С.12- 13. (Готуємо до сучасної ніколи).

6. Стадненко Н., Ілляшенко Т., Обухівська А. Формування розумових дій у процесі підготовки дитини до навчання в школі // Початкова школа. – 2002. – №9. С.58-61.
7. Танько Т. До питання наступності навчання // Дошкільне виховання. – 1994–. № 10. – С.5.
8. Марченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5 - 6-річного віку // Дошкільне виховання. – 2001. – № 2. – С. 18 - 20.
9. Цукерман Г.О. Адаптація первокласників к школьній жити / Г.О. Цукерман, К.Н.Поливанова // Обдарована дитина. – 2002. – № 6. – С.30-54.
10. Шевченко Т. Вчимося фантазувати // Дошкільне виховання. – 1996. – №4–. С. 18- 19.

О.А. Кузько
Москаленківський НВК

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКО-АКТИВНОЇ ШКОЛИ

«В ім'я землі рідної, України нашої славної, в ім'я правди, життя і всього суцього, непідкупного, вічного і нездоланного нехай твориться наш кожен крок на землі. Нехай з покоління в покоління передається довіра й подяка, добрий звичай і спомин за добрі діла...», – ці священні слова молитви є своєрідним девізом Москаленківської громадсько-активної школи (далі ГАШ) Чорнобаївського району Черкаської області.

Один із основних напрямків нашої діяльності є створення позитивного простору для становлення високоморальної, духовно багаті особистості, гречної в своїх помислах і вчинках.

Пріоритетними завданнями є:

- відродження цінностей загальнолюдської моралі, які споконвіку були притаманні українському народу;
- забезпечення життєдіяльності людини мудро черпати
- все, що возвеличує її в мудрості, добрі, здоров'ї;
- плекання образу Людини, Творця власного життя і власної долі;
- розвиток активної життєвої позиції.

Поряд з учителями в ГАШ працюють батьки, сільський голова, місцевий священник, волонтери, старійшини села, які успішно керують гуртками, координують проекти, є організаторами багатьох цікавих справ.

У контексті діяльності ГАШ успішно функціонують «Мамина школа», «Школа батьківської любові», «Школа добрих справ», «Школа гречності». Кожен наш робочий тиждень розпочинається з етичних проповідей, раз у місяць проводиться загальношкільна година моралі з відповідною тематикою, уроки Добра та Милосердя. Введені у навчальний план курси та факультативи духовно-морального спрямування. Налагоджена гурткова робота. Розвиваємо

партнерські стосунки з органами влади, старійшинами села, християнською общиною, молодіжними організаціями. Проводимо тренінги з основ морально-духовної культури. Забезпечуємо проектну діяльність. Формуванню особистості підпорядкована виховна система «Я у світі й світ у мені».

З метою активізації волонтерського руху, виховання моральних цінностей, формування почуття патріотизму в рамках ГАШ створена «Школа добрих справ», де працюють учні, вчителі, батьки, члени громади. Їх об'єднує бажання творити добро, бути милосердними і толерантними до тих, хто є навколо нас, дарувати хвилину радості тим, хто її потребує.

Наші вихованці - активні учасники багатьох соціальних проектів, несуть радість, добро, бачать красиве і створюють його. В ході реалізації проекту «Казкова галявина» з'явилися неповторні куточки відпочинку на території дошкільної установи. Це дає можливість дітям навчатись та розважатись серед природи.

Здавна люди вважають природу натхненником до всього прекрасного. Всі мистецькі шедеври, створені людством, здатні вплинути не тільки на естетичні почуття, а й допомогти суспільству виховати справжніх громадян. Саме ця ідея об'єднала всіх учасників проекту «Подвір'я навчально-виховного комплексу – острівець мого дитинства». У нас неповторне шкільне подвір'я, на якому лелече гніздо – оберіг родинного тепла та затишку, квіти радості, шкільне озерце, куточок українського подвір'я, криниця цілющої води, чарівна гірка...

Візитна картка закладу – музей «Українська вишивка і народний і побут». Це обитель багатьох видів Прекрасного, характерних для нашої місцевості. Проект «З народних джерел» був спрямований на його створення. Зібрано близько 400 експонатів, оформлені тематичні експозиції, досліджено: «Історія виникнення Москаленківської народної ляльки», «Писанки – символ відродження», «Антропоморфні і зооморфні образи на рушниках с. Москаленки», відроджено ткацьке ремесло за участю старійшин села. Колектив музею – лауреат обласного конкурсу Всеукраїнської історико-краєзнавчої експедиції «Україна вишивана», 2009 рік.

Традиційними у «Школі добрих справ» є «Тижні Добра». Це проект, мета якого спільно здійснити багато добродійних корисних справ. У проведенні «Тижнів добра» беруть участь всі учні школи, батьки, переважна більшість жителів села.

Підсумок роботи – створення «Галереї добрих справ», в якій відображено всі аспекти діяльності в ГАШ.

Жінка... Яка ж вона? Як зрозуміти одвічну загадку: жінка і жіночність? У чому її сила? Навколо цих питань зосередили свою роботу учасники проекту «Жінко, ти завжди велична!». Зібрали і систематизували матеріал «Жіночі постаті в історії нашого села», дослідили поетичну творчість самодіяльної поетеси Рєви М. В., жительки села, історію фольклорно-етнографічного ансамблю, створили експозицію «Жінко, славна жінко!» та проекти «Співаю гімн жінці».

Україна... З лелечого польоту здається вона безмежно красивою зеленою долиною. Кожна травинка, кожне деревце і кожен кущик живі, як ми,

люди. Тільки живуть вони своїм загадковим життям. Щоб цією красою милувалося не одне покоління, треба все це берегти і любити, – таким принципом керувалися учасники проекту «Крапелька допомоги рідній природі». Створені екологічні гуртки, екологічна стежка «Подорож рідним краєм», агітбригада «Юний еколог», проведені: моніторинг навколишнього середовища околиць села, місячники та тижні на екологічну тематику, акції, дослідження на навчально-дослідних ділянках. Учасники проекту нагороджені грамотами Черкаського обласного центру еколого-натуралістичної творчості, МАН.

Невичерпним джерелом гречності, морального осмислення життя людини є «Школа гречності», реалізація проекту «Школа гречності» в дії», спрямованого на розвиток розуміння сутності гуманних високоморальних відносин, прагнення до чесності і скромності, краси і гречності, відродження духовності. У ході проекту проведені тижні культури, толерантності, духовного здоров'я; створені моделі морально-етичного характеру; введено в навчальний процес курси: «Азбука духовної гармонії і краси», «Основи християнської етики», «Основи естетики», активізована робота тренінг-класу за програмою «Мій вибір – життєвий успіх»; створено гурт духовного співу «Благовість» (керівник сільський голова), підготовлені тренери; розроблені життєві проекти.

Як результат нашої діяльності – перемога в Міжнародному конкурсі волонтерських проектів «Служіння заради миру»: 2008 р. – проект «Школа добрих справ», 2009 р. – проект «Школа гречності в дії». Наш заклад – кращий заклад району 2008 р., переможець районного конкурсу в номінації «Краща структура виховної роботи», обласної виставки – презентації «Освіта України. Інноваційні технології», 2008 р., учасники та переможці II Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій, 2010 р.

Завершальний етап роботи над проектом «Українська пісня – душа народу» – перемога у Міжнародному конкурсі «Чорнобаївські зорепади» в номінації «Народний спів», 2009 р. Перемога в II етапі Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, співавторство в створенні словника мікротопонімів Черкащини, 2010 р. – результат реалізації проекту «Голос утопленого села».

Переконалися, що спільна діяльність вчителів, батьків, громади дає позитивні результати в становленні духовно багатой, життєво компетентної особистості. Впевнені, що діти наші роду свого «не цуратимуться», не ростимуть «безбатченками» духовними, а на своєму, рідному виховуватимуться. І гордитимуться тим, що вони народилися в Україні і самі вони – українці!

СИСТЕМНО-ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ У ВИХОВАНЦІВ ТА УЧНІВ В УМОВАХ НВК

Структура НВК становить: 4 дошкільні групи та 4 класи початкової школи.

Початкова школа здійснює роботу у таких напрямках:

- здійснення навчальної діяльності за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОН України від 29.11.2005 року № 628;
- індивідуальний підхід під час діяльності групи продовженого дня;
- участь у заходах Школи сприяння здоров'ю;
- забезпечення всебічного гармонійного розвитку в Центрі розвитку дитини;

Робота дошкільних груп:

- проведення навчально – виховного процесу за Базовою програмою для дітей дошкільного віку « Я у світі »;
- організація навчання англійської мови з 4 років;
- забезпечення всебічного розвитку у гуртках художньо – естетичного, логіко – математичного, мовленнєвого, спортивно - оздоровчого та інших напрямків;
- участь у програмі Школи сприяння здоров'ю ;
- підготовка до шкільного навчання;

На базі НВК працює школа сприяння здоров'ю:

Основні завдання:

- зміцнення дитячого організму,
- формування навичок здорового способу життя, вироблення правильної життєвої позиції щодо занять фізкультурою та спортом.

Результати діяльності:

- зменшення на 10% кількості хворих дітей;
- зменшення у 10 раз ортопедичних порушень;
- зниження кількості дітей хворих на анемію, порушень роботи ендокринної та нервової системи;
- участь та перемоги у спортивних змаганнях різного рівня;

У 2010 році заклад отримав статус Центру розвитку дитини, який здійснює навчально-виховну роботу у таких напрямках:

- група раннього розвитку та соціальної адаптації «Супер – няня»;
- підготовка до шкільного навчання дітей , які не відвідують дошкільні заклади;

- організація груп логіко – математичного, декоративно – прикладного, художньо – естетичного та мовленнєвого спрямування для дітей мікрорайону;
- пропаганда здорового способу життя, змістовного проведення дозвілля;
- консультативна робота з батьками;

При закладі діє психологічна служба, що здійснює психолого-педагогічний супровід учнів та вихованців, заняття навчання спілкування та психолого - педагогічні тренінги, профілактична робота щодо формування основ здорового способу життя, консультативно – просвітницька робота для батьків та педагогів.

На базі закладу проводиться робота із здібними та обдарованими дітьми у напрямках :

- участь дітей у роботі 20 гуртків різного спрямування;
- організація занять позашкільних закладів (СЮТ, СЮН, музична школа №1) на базі НВК №24;
- заняття в різні творчих колективах та закладах міста (МБК, камерний хор, Школа мистецтв, ДЮСШ, музичні школи та ін.);
- участь та перемоги у творчих конкурсах та змаганнях різного рівня;

НВК № 24 співпрацює:

- з дошкільними закладами №3 та №8 м. Гнезно, Польща;
- з ШДС «Кияночка» та гімназією «Сузір'я» м. Оріхів Запорізької області;
- з ЗОШ №10, школою – інтернатом м. Умань по розвитку та діяльності Школи сприяння здоров'ю;
- з ЗОШ №3 по наступності у роботі початкової та основної ланки освіти;

Друга частина нашої презентації – це відображення роботи музею рідного краю «Дивосвіт», що працює при закладі.

Мета роботи музею:

Сприяти формуванню у дітей національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури.

Завдання:

- ознайомити дітей з оберегами, предметами хатнього вжитку та інтер'єру, національним одягом, взуттям;
- розвивати інтерес до української національної обрядовості, традицій, народної творчості з метою більш глибокого пізнання свого народу, своїх коренів.

Історія людства – це передусім історія розвитку культур. Цінності минулого, створені розумом, серцем і душею минулих поколінь, дбайливо зберігаються наступними поколіннями. Музейна педагогіка – це галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музею.

У вихованні підростаючого покоління надзвичайно важливу роль відіграють музеї, зокрема ті, що знаходяться у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Етнографічний музей рідного краю «Дивосвіт» при НВК № 24 вже п'ять років працює над проблемою музейної педагогіки. **Мета діяльності нашого музею** полягає в поглибленні знань дітей з народознавства, усвідомлення своєї належності до українського суспільства, у поєднанні наукової педагогіки і педагогіки народознавства.

Предметом вивчення нашого музею є історія рідного міста, етнографічно-культурна спадщина нашого народу, історія створення та розвитку нашого закладу, знайомство з творчими людьми Уманщини та Черкаського краю, внесок наших уманчан в перемогу у Великій Вітчизняній війні, наші земляки – Герої Радянського Союзу.

Важливими аспектами музейної діяльності є пошукова та дослідницька робота в напрямках, які відтворюють історію багатовікових державотворчих процесів в Україні, розкривають державно-правові аспекти становлення і розвитку її незалежності.

Освітній процес у просторах етнографічного музею “Дивосвіт” ведеться у формі:

- музейні заняття;
- музейні уроки;
- екскурсії оглядові, навчальні, екскурсії-вікторини;
- зустрічі з цікавими людьми;
- свята в музеї.

Отже, музейна педагогіка відіграє значну роль у формуванні в молоді гуманістичної системи цінностей. Все найкраще з цього досвіду необхідно використовувати педагогічним працівником у своїй освітньо-виховній діяльності.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєв В.Г. Що? Як? Чому? Світ моєї України. – Х., 2003.
2. Пономарьов К.С., Артюх Л.І. Українська минувщина. – К., 1994.
3. Самойлович В. П. Українське народне житло. – К., 1972.
4. Скрипник І.А. Етнографічні музеї України. – К., 1989.

В. С. Кошова,
учитель української мови
та літератури

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВИХОВАНЦІВ ТА ЇХ ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ

«Школа – це маленька держава...», - так колись сказав мудрий педагог Олександр Антонович Захаренко. У цій державі мають бути особливі закони, звичаї та традиції, сутність та спрямованість яких визначається ідеями та мріями, що народжуються багатою дитячою фантазією, бажанням залишити після себе добрі справи...

А щоб ці закони, звичаї та традиції розвивалися і працювали, необхідні відповідні умови, які допоможуть виявити природний талант дітей, показати їм взірці для саморозвитку і творчості.

Навчально-виховне об'єднання «Школа-дитячий садок I-II ступенів №36» розташоване серед неповторної краси природи, де тягнуться вгору багаторічні сосни та ялини, де шумить трава, співають птахи, де все потопає у розкішному цвітінні бузку, а взимку тебе не залишає відчуття новорічної казки. Навколишня краса робить душу дитини високою, чистою, думки світлішими. Мабуть, так розпорядився сам Бог, щоб ми отримали унікальну можливість виховати справжніх патріотів України на безпосередньому контакті із людьми, які присвятили своє життя Батьківщині. Адже наші вихованці – діти прикордонників, а сам заклад розташований на території Навчального центру ДПСУ.

Тому основним напрямком роботи закладу стало національно-патріотичне виховання, яке нерозривно пов'язане з процесом навчання. Адже звичайні виховні години мають дуже низьку ефективність і невеликий виховний вплив на школярів. Як зазначав О.Захаренко: «Уроки, виховні години немовби ковзають по свідомості учнів, не зачіпають внутрішнього життя». А все, що пов'язане із прикордонною службою, викликає у дітей надзвичайну зацікавленість. Тому адміністрацією закладу разом із Навчальним центром ДПСУ у 2008 була розроблена Концепція національно-патріотичного виховання і створена на базі закладу дитяча організація «Юні прикордонники», метою діяльності якої є виховання патріотизму, національної і громадської свідомості юного покоління, забезпечення його духовного і матеріального добробуту, морального і фізичного здоров'я відродження, утвердження і розвитку української мови і культури.

Національно-патріотичне виховання в закладі проходить не епізодично, а систематично. Дякуючи керівництву Навчального центру ДПСУ, батькам, Жіночій раді селища Оршанець ми крок за кроком ведемо дітей по історії прикордонних військ у роки Великої Вітчизняної війни, проводимо екскурсії по визначним місцям рідного краю (Моринці, Шевченкове, с. Легедзине, Чигирин, Переяслав-Хмельницький), залучаємо дітей до пошукової роботи, зокрема виїзди на розкопки Трипільської культури, що знаходяться у Тальнівському

районі, проводимо цикл бесід, виховних годин, організуємо зустрічі з цікавими людьми та виїзди на польові стрільби.

Національно-патріотичне виховання у закладі розпочинає свої витoki із наймолодших вихованців дошкільного підрозділу. І хоча такі малесенькі дітки ще не є членами д/о «Юні прикордонники», мудрі вихователі із раннього віку прищеплюють дітям любов до рідної землі, краси природи, розповідають дітям про рідну Україну, її захисників, збуджуючи у дитячих душах вдячність, шану до них і прагнення продовжити славні традиції своїх батьків. Так у вихованні хлопчиків особлива увага приділяється формуванню лицарських якостей, що виражається у привчанні хлопчиків шляхетно-шанобливо ставитись до жіночої статі, вихованні таких якостей, як сміливості, мужності, витривалості, впевненості. У вихованні дівчинки головний акцент вихователі роблять на формуванні у неї таких якостей, як доброта, ніжність, турботливість, які будуть їй потрібні як майбутній Березині родинного вогнища.

Весною 2010 року вихованці дошкільного підрозділу разом із своїми батьками долучилися до участі у Всеукраїнському конкурсі дитячого малюнка «Я захищатиму кордони Батьківщини» і отримали грамоти переможців від Навчального центру ДПСУ.

Шкільний підрозділ закладу концепцію національно-патріотичного виховання реалізує не просто через проведення ряду виховних заходів, екскурсій та зустрічей, а нерозривно поєднує його з процесом навчання. Така спільна справа забезпечує комплексне вирішення багатьох і навчальних, і виховних задач.

Починаючи з 2009 року, учні закладу беруть участь у міському колективному проекті Ліги старшокласників «Сім духовних святинь малої Батьківщини». Вже другий рік учні ідуть бойовими стежками наших прикордонників. Велика робота була проведена з учнями 5-А класу про пам'ятник прикордонникам та їх вірним друзям-вічаркам, які загинули за рідну Вітчизну у серпні 1941 року у с. Легедзино Тальнівського району, до останнього подиху захищаючи її рубежі. Ця робота була справді колективною. Велику допомогу надавали вчителі, батьки, військовослужбовці, Жіноча рада, а керувала цим проектом Хлівна Олеся Володимирівна, вчитель англійської мови. Ця робота ввійшла у 2009 році у сімку кращих, а інакше і не могло бути, тому що не можна передати хвилювань, коли на тебе дивляться бездонні очі ще зовсім юного прикордонника і занадто розумні очі його відданого собаки.

У 2010 році учні закладу під керівництвом Хлівної Олесі Володимирівни продовжили участь у міському етапі «Сім духовних святинь малої Батьківщини», вивчаючи історію створення пам'ятника, який знаходиться на кордоні Черкаської та Кіровоградської областей. Цей пам'ятник поставлений в честь молодих прикордонників, які в страшному лихолітті війни боролись за свою Вітчизну, а деякі навіть зуміли вижити попри все у нелюдських умовах того часу і донести до нас спогади про безстрашні подвиги тих, хто вмирав за свою Вітчизну. Ця робота стала переможцем на міському рівні.

Вагомим елементом національно-патріотичного виховання у 2009 році стало участь учнів закладу під керівництвом Кошової В.С. в обласному етапі

Міжнародного конкурсу «Всі діти на світі – за чистоту на рідній планеті», на якому була представлена робота «Екологічний стан містечка Оршанець очима дітей». Як відомо, екологія завжди мала великий вплив на формування особистості людини, а особливо, коли людина знаходиться у безпосередньому контакті з природою. Учні нашого закладу дослідили екологічний стан містечка, розробили ряд проблемних запитань і завдань для покращення його екологічного стану і з такими завданнями вирушили на конференцію до Начальника Навчального центру ДПСУ полковника Ігоря Федоровича Момота. Вся їхня дослідницька робота вилася у великий творчий проект. І як наслідок – II місце в обласному етапі конкурсу.

У цьому році учні закладу під керівництвом Кошової В. С. взяли участь у міському проекті Ліги старшокласників «Мій ідеал громадянина-патріота». Якось на уроці української мови ми писали твір на тему «Мій ідеал громадянина-патріота», і перевіряючи цю роботу ми не були здивовані, що більшість учнів своїм ідеалом громадянина-патріота бачать начальника Навчального центру полковника І.Ф. Момота. Істина проста – людина, яка пройшла афганську війну, яка досягла висот у своєму житті, яка піклується і живе проблемами не тільки своїх вихованців Навчального центру, а і вихованцями нашого навчального закладу. Це не зірка телеекрану, до якої не можна дотягнутись, а реальна людина, з якою можна поспілкуватись і почерпнути багато повчального і цінного.

На майбутнє наш заклад планує продовжувати роботу над проблемою національно-патріотичного виховання: досліджувати пам'ятні місця, археологічні пам'ятки, продовжувати культуру і традиції наших предків – прикордонників. І учні роблять це із задоволенням, тому що вони – діти прикордонників.

Таким чином, впроваджуючи концепцію національно-патріотичного виховання, ми розкриваємо природні таланти дитини, створюємо для цього адекватне середовище і показуємо «живі» взірці, які надихають на розвиток і творчість.

РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ НВК

*Ким хочеш бути, хлопчику, в житті?
Серйозний, як усі Котигорошки,
ти на питання це подумав трошки
і відповів: «Людиною!»
Дитя!
Благословляючи твоє життя,
у трудну виряджаючи дорогу,
яку пораду чи пересторогу
я кращу дам, ніж: дав собі ти сам?..*

Максим Рильський

Проблема з проблем: як виховувати Людину у найціннішому, найглибшому значенні цього слова-символу. У педагогічному сенсі це – вирощування і плекання людського в маленькій людині, зміцнення і осередчення її душі, утвердження цінностей: добра, любові, істини.

Духовне і морально-етичне виховання поліаспектне. Воно охоплює всі сфери життя дитини, виявляється у ставленні до рідних, інших людей, природи рідного краю, Батьківщини, рідного слова, праці. Без перебільшення духовне і морально-етичне виховання – стрижень виховання особистості.

Базова програма «Я у Світі» і «Впевнений старт» поставила перед педагогами дошкілля стратегічне завдання оновлення й модернізації змісту й методів дошкільного виховання. В ній закладені ідеї дитиноцентризму, тобто точкою відліку є дитина, її потреби, інтереси, нахили, здібності. Діти – головна цінність нації, навколо якої обертається людське життя. Педагогічний колектив Авторської школи О.А.Захаренка докладає всіх зусиль, щоб створити для них комфортний, сприятливий простір, подбати про формування високих духовних і культурних цінностей. Адже йдеться про виховання ментальності цілого покоління.

Цьому слугує використання музеїв з освітньою метою. Створення міні-музеїв в дитячих садках дуже потрібна, цікава, захоплююча і благородна справа, яка виховує в душі дитини таке почуття патріотизму, коли любов до Батьківщини, традицій і звичаїв свого народу прищеплюють, а не нав'язують. Основне завдання педагога-дошкільника – закласти підґрунтя виховання щасливої особистості, яка зробить щасливим суспільство...

Музейні експонати мають унікальну здатність впливати на інтелект, волю та емоції людини водночас. Кожна експозиція є програмою передачі через експонати знань, навичок, суджень, оцінок, почуттів.

У музеї свої можливості впливу на дитину, своє освітнє завдання – формувати ціннісне, особистісне, емоційно забарвлене ставлення до культурної спадщини і світу в цілому. Які можливості музею? Які форми роботи є

оптимальними? Якими методиками користуватися? Чи дозволити гратися дітям в музеї, в які ігри? Як вдихнути життя в музейні експонати, щоб вони стали зрозумілими дитині. Ці та інші запитання виникали в педагогів нашого закладу. Ми дійшли висновку – робота дошкільної групи з музеями має бути системною. Спочатку використовували музей історії села Сахнівки, музей миру і дружби народів, які функціонують у школі. Ми розробили програму для дошкільників. Старші учні-екскурсоводи підготували екскурсії для малят – тут «розмовляють» експонати. Дітям дозволяється торкнутися їх, відчутти і зрозуміти їх значення. В стінах музею виразніше і цікавіше сприймаються дітьми бесіди, розповіді, прочитані оповідання. Тут проводяться дидактичні ігри, театралізовані вистави з участю самих дітей.

Метою діяльності Сахнівської школи завжди було не формування особистості взагалі і будь-яких якостей характеру дитини зокрема, а створення сприятливих умов для розвитку цієї особистості з урахуванням її можливостей і уподобань. Саме з цією метою ще в 1970 році на подвір'ї навчального закладу був побудований музей історії села Сахнівки, експозиції якого розповідали про героїчні сторінки історії рідного краю, села, починаючи з часів заснування до сьогодення. Сам процес будівництва музею, створення і обладнання експозиції, проведення сотень і сотень екскурсій учнями дали неабиякий результат у навчанні і вихованні не одного покоління юних сахнівчан. Нині музей є одним із п'яти основних центрів навчально-виховної діяльності школи. Це є аргументованим доказом того, що розвиток дитини відбувається тільки в тому випадку, коли вона активно взаємодіє з оточуючою дійсністю.

Життя показує: недооцінка виховання так званої зовнішньої культури призвела до того, що наше суспільство гостро відчуває дефіцит вихованості, вміння людей цінувати, поважати, берегти одне одного в повсякденному житті. Мабуть, настав час, коли підходи до виховання дитини повинні позбутися надмірної ускладненості, вигадливості, а набути природності й доцільності. Наші діти повинні навчитися поводитись не тільки раціонально й гарно, а й морально. Ставлення до особистості як до найвищої цінності, в тому числі й через культуру поведінки, неможливо забезпечити без опори на традиції духовності, котрими так багата історія України. Тому завдання, яке ставлять сьогодні перед собою педагоги школи є втілення моральних цінностей суспільства у моральні цінності особистості.

Важливо донести до свідомості дітей, що пропоновані їм норми поведінки не взяті «зі стелі», а ґрунтуються на моральних цінностях українського народу: гуманності, милосердя, доброзичливості, працелюбності, чесності, повазі до людей.

Аби дошкільнята змогли доторкнутись руками, побачити на власні очі, відчутти душею значимість українських народних звичаїв і традицій, норм і правил співжиття в суспільстві було створено міні-музей «Бабусина світлиця» безпосередньо в груповій кімнаті.

Створення музею не легка дитяча розвага, а серйозна навчальна робота, яка потребувала великого напруження та концентрації уваги малюків. Вони мали

можливість потримати музейні експонати, добре їх розглянути, вивчити, «дослідити», підібрати їм місце в міні-музеї.

Діти швидко включились в гру-змагання «Найцікавіший експонат бабусиної світлиці». Вони разом з батьками, вихователями відвідували родичів, знайомих, сусідів, відшукували старовинні речі народного вжитку. Прядка і праник, рубель і качалка, рогачі і кочерги, горщики і глечики, макітри і полив'яні миски швидко займали свої місця в інтер'єрі справжньої української оселі ХІІІ-ХІХ століття. Скриня наповнилася вишитими сорочками та фартухами, червоними поясами та полотном. Вишиті рушники прикрасили стіни та образи. В маленькій лозовій колисці спокійно спала безтурботна лялька-немовля. І треба було бачити, як обережно ступали дитячі ніжки по підлозі, застеленій грубими домотканими доріжками, з якою дбайливістю розгладжували маленькі рученята рядно на старовинному дивані.

Дошкільнята із задоволенням вивчали коротенькі путівники захоплюючої екскурсії. Навперобій поспішали розповісти вивчене, почуте всім дорослим і малим. Гордістю і радістю світилися їх довірливі оченята від причетності до такої відповідальної, дорослої справи. Впевнено, виразно, переконливо починав розповідь маленький екскурсовод:

«Ось колиска – невеличке ліжечко для снання і колисання дитини. Існувало повір'я про те, що для доньки слід робити вербову чи калинову люльку. То вона буде бадьорою, жвавою, красивою. Для сина – варто зробити колиску з ясена або дуба, тоді дитина буде сильною і розумною. Для донечки-зіроньки матрацик у люлечку клали з соломи пшеничної, для сина – із житньої. Подушечку робили із гусячого пуху, під подушечку клали чебрець, м'яту, любисток, безсмертник, материнку, полин, хміль. Ці квіти долю щасливу творять, зло з очей знімають, сон дитини оберігають. Часто матері вишивали дитячі простирадла, наволочки для подушок, що вважалося красивим і корисним оберегом.

У минулому на Україні не було хати без ікон. На покуті завжди були образи Спасителі і Богоматері. Ікони прибирали рушниками та квітами, біля них ставили свячену воду, зілля та свічечку. До ікон зверталися щоденно: вранці і ввечері, перед тим, як сідали за стіл. Молилися за здоров'я і благополуччя родини, за одужання хворих, за тих, хто в дорозі.

Найпоширенішими молитвами були «Отче наш», «Вірую» і «Пресвята Богородиця».

З серйозними личками, затамувавши подих, малеча вслухається в ці прості, зрозумілі і дохідливі слова.

Відвідування музею – подія в житті дитини, безпосереднє ознайомлення зі справжніми історичними експонатами, інтер'єрами зал – справляють величезний емоційний вплив на дітей, а це, безумовно, має неоціненне значення у формуванні особистості та духовно-інтелектуального потенціалу суспільства.

О.А.Захаренко, звертаючись до нащадків, говорив: «Пам'ятайте, що ви завжди були і будете центром всесвіту».

Такою і тільки такою має бути позиція педагога щодо виховання дітей: глибоке усвідомлення унікальності кожної дитини, беззаперечне, розуміння

важливості всього, що відбувається в дитячій душі, прагнення допомогти становленню кожної особистості. Сучасне життя ставить перед освітою завдання: навчити дитину навчатися, навчити працювати, навчити жити в цьому складному і непередбачуваному світі.

Ми глибоко переконані: музеї служать цілям освіти і розвитку дітей.

Завершити свій виступ хотілося б словами Олександра Антоновича: «Робіть все з душею і будете неперевершеними професіоналами, майстрами справи, за яку беретесь, з якою, можливо, буде пов'язане все ваше життя. Критерії душевності такі ж вічні як і інші загальнолюдські цінності».

Л. І. Новіцька,
заступник директора НВК № 1 м. Умані

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО КЕРІВНИЦТВА ЗАКЛАДОМ ЯК ШКОЛОЮ СПРИЯННЯ ЗДОРОВ'Ю

«Безперечною є істина, що основним фактором благополуччя кожної дитини, сім'ї та суспільства є здоров'я».

Тільки за умов забезпечення єдності фізичного, психологічного, соціального та духовного здоров'я можна виховати повноцінну, гармонійно розвинену, здорову особистість. Таке завдання ставить сучасна школа. Та чи завжди вона може забезпечити його розв'язання? Практика доводить, що – ні. Залишається відкритою проблема здорової освіти дітей. Результатом пошуку педагогічних шляхів її розв'язання стало створення принципово нових за своєю концепцією навчальних закладів – Шкіл сприяння здоров'ю.

«Кожна дитина та підліток в Європі має право та повинен мати можливість отримати освіту в школі сприяння здоров'ю» - констатує Концепція Міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю».

Даний проект об'єднує навчальні заклади 44-х країн, в їх числі й Україну, в якій створено Національну мережу шкіл сприяння здоров'ю. На сьогодні вона становить 2,5 тисячі і має тенденцію до збільшення. Бути здоровим стало модно, а навчати цьому – головним завданням освіти.

«Школа має стати територією здоров'я», – таке гасло обрав педагогічний колектив НВК у 2006 році, визначивши здоров'язбереження пріоритетним напрямом роботи. Підґрунтям для даного рішення стали результати довготривалого дослідження змін у стані здоров'я вихованців протягом декількох років, а саме: зниження частки здорових дітей на кінець дошкільного віку вдвоє та майже на 100 % по закінченню початкової школи.

Виходом з даної ситуації педагоги закладу вбачали в тому, щоб формувати пріоритети здоров'я, почуття відповідальності за нього і навчати бути здоровими малюків з перших років їхнього життя. З цією метою на базі НВК у 2006 році було створено школу сприяння здоров'ю.

Проаналізувавши попередню діяльність педагогічного колективу щодо організації оздоровчої роботи, ми дійшли висновку, що потрібно змінити наш підхід до проблеми, а саме :

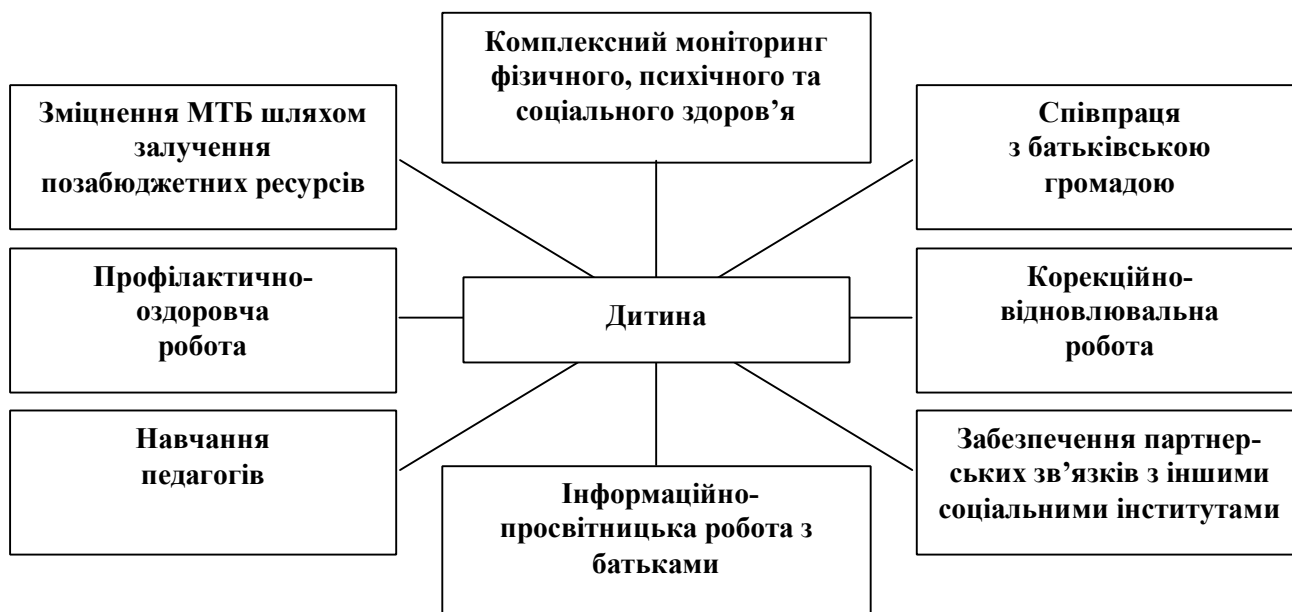
1. Дитина повинна бути не лише об'єктом, центром педагогічного впливу, а активним, дієвим партнером дорослого.

2. Система оздоровчої роботи повинна ґрунтуватись на основі моніторингових досліджень.

3. Зусиль одного педагогічного колективу замало, потрібна співпраця з іншими установами та організаціями міста.

4. Позитивні зміни можливі лише за умов комплексного підходу до здійснення профілактично-оздоровчих та лікувально-відновлювальних заходів.

Це і стало **основою концепції нашої Школи сприяння здоров'ю.**

Запровадження нової моделі навчального закладу потребувало оновлення організації навчально – виховної, методичної роботи. Насамперед, перегляду підлягали концептуальні підходи в управлінській діяльності, а саме : визначення мети, завдань та принципів керівництва закладом як школою сприяння здоров'ю (ШСЗ).

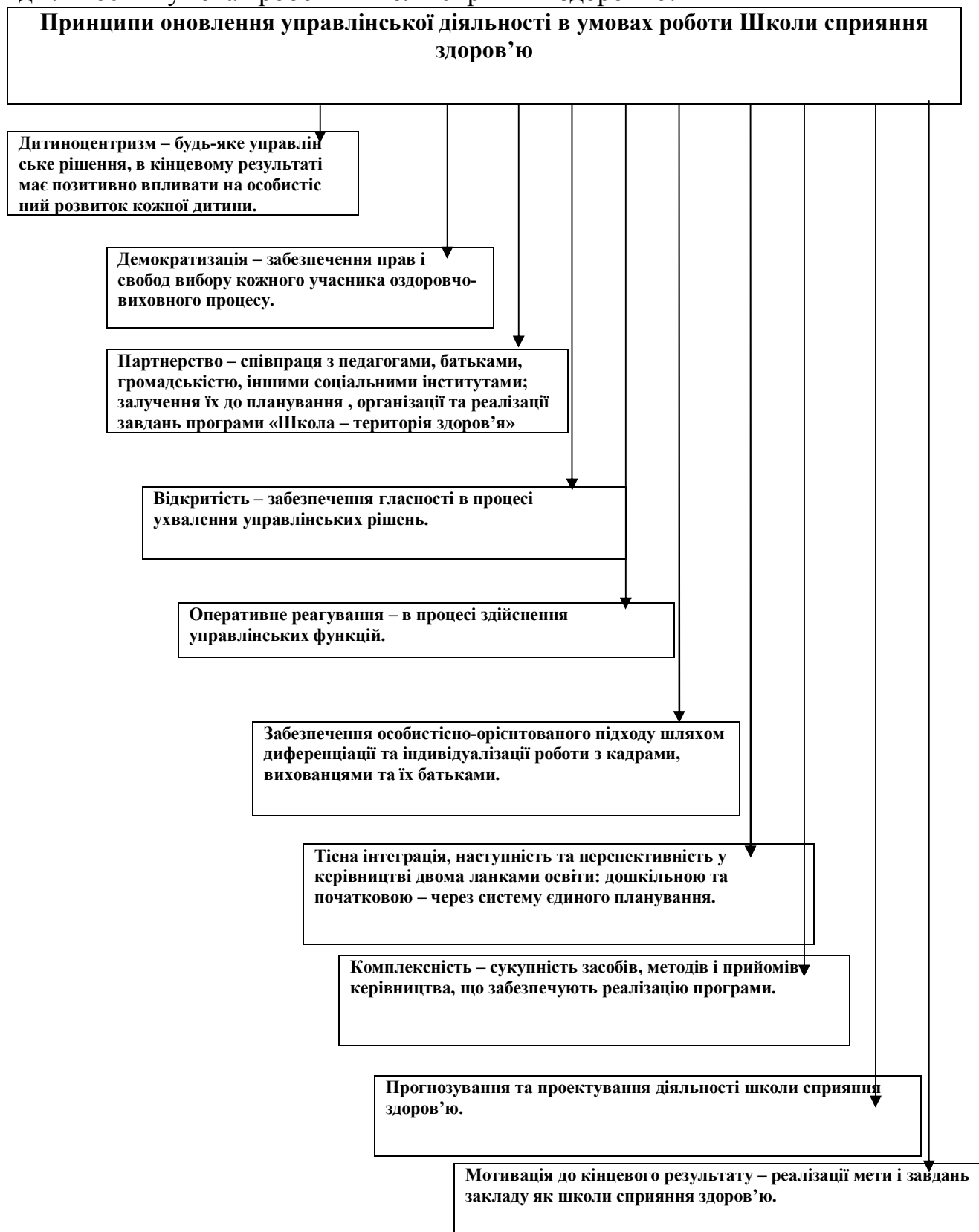
Основною метою нашої роботи як управлінців було створення умов для повноцінного функціонування закладу як ШСЗ. Для цього ми розробили систему цілей і завдань щодо організації керівництва персоналом, колективом вихованців та батьківською громадою в умовах здійснення оздоровчо – виховного процесу.

Цілі:

1. Забезпечити психолого-педагогічну, методичну готовність персоналу НВК до роботи в умовах функціонування ШСЗ.
2. Організувати освітній процес, спрямований на формування всебічно розвиненої особистості з високим потенціалом творчого, морального, фізичного, психологічного, соціального розвитку і здоров'я.
3. Створити умови для активного залучення батьків та громадськості до здійснення оздоровчо-виховного процесу в закладі .

Відповідно до цілей було розроблено завдання щодо **керівництва персоналом закладу, дитячим колективом та батьківською громадою.**

Наступним кроком стало визначення принципів оновлення управлінської діяльності в умовах роботи Школи сприяння здоров'ю:

Очікувані результати ми визначили у схемі-моделі суб'єкта оздоровчо-т виховного процесу.

Стосовно особистості дитини, це – повноцінно, фізично, психічно:

- володіє сумою знань, вмінь та навичок щодо збереження свого здоров'я;

- веде здоровий спосіб життя;
- активно займається фізичною культурою;
- вмiє контролювати стан фізичного здоров'я;
- здатна управляти своїми почуттями, настроєм, жити в ладу з довкіллям;
- використовує нескладні оздоровчі методики і технології у повсякденному житті;
- здатна до фізичного, соціального, психічного, духовного саморозвитку та самовдосконалення.
- соціально та духовно розвинена особистість, яка:
- вмiє здійснювати оцінку (експертизу) реального ступеня фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку кожного вихованця.

Стосовно батьківської громади, це – інформаційно освічені батьки,

які:

- здатні вільно орієнтуватись в питаннях збереження та зміцнення здоров'я;
- вмотивовані на забезпечення здорового способу життя своєї родини;
- активні учасники планування, організації та здійснення оздоровчо-виховного процесу в закладі.

Для реалізації окреслених завдань в закладі створено відповідне програмно-методичне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення. Педагогами НВК розроблено і впроваджено комплексно-цільову програму «Школа – територія здоров'я», програму роботи з батьками «Виховуємо здорову дитину», цільові програми зі збереження психічного та соціального здоров'я вихованців «Я у Світі та світ в мені», програму школи санітарної просвіти для молодших школярів «Здоров'ятко». В закладі функціонують медичний, процедурний, фізіотерапевтичний, масажний кабінети, дві спортивні та одна музична зали, спортивний майданчик, їдальня. НВК співпрацює зі станцією юних туристів, ДЮСШ, що розташовані неподалік. З вихованцями працюють спеціалісти-фахівці: фізичний інструктор, вчитель з фізичної культури, інструктор ЛФК і масажу, хореограф, лікар-педіатр, дві медичні сестри, логопед, психолог, соціальний педагог, керівники спортивних гуртків і секцій з футболу, настільного тенісу, пішохідного туризму, акробатики. Щорічно протягом двох-трьох місяців веде прийом стоматолог.

З огляду на нову концепцію і стратегічні завдання було переглянуто річний план роботи НВК, введено розділ: «Фізкультурно-оздоровча робота».

Робота в умовах функціонування школи сприяння здоров'ю неможлива без належної підготовки персоналу і, насамперед, педагогічних кадрів. Забезпечити їх якісне навчання можна лише за умов особистісно-орієнтованого підходу до кожного конкретного працівника, оновлення системи методичної роботи. Цьому сприяла організація в закладі експериментально-дослідницької діяльності з проблеми «Модернізація контрольної-корегуючої діяльності керівника дошкільного навчального закладу – загальноосвітнього навчального закладу», одним із завдань якої була модернізація методичної роботи (Слайд 9).

Суть її полягає у здійсненні педагогічного моніторингу з метою вивчення потреб і можливостей педагогів. Діагностування у сукупності з іншими методами (експертиза, анкетування) дає змогу визначити рівень педагогічної майстерності кожного члена педагогічного колективу та організувати на цій основі систему методичної підтримки. Вона передбачає, яка методична допомога, кому і якими силами буде надана (взаємовідвідування, наставництво, робота в парі, консультації тощо). Тобто основним принципом роботи з кадрами є її диференціація.

Такий підхід у методичній роботі дозволяє зробити її максимально зорієнтованою на конкретного педагога, а тому – більш дієвою. Наявність зворотного зв'язку (вихідна діагностика) дає змогу визначити її ефективність.

Належний рівень методичної роботи в закладі забезпечує також широке використання інноваційних технологій, в тому числі інтерактивних та інформаційних; організація її на основі попереднього прогнозування та проектування діяльності методичної служби; активне залучення педагогів до проведення методичних заходів, таких як консультації, педагогічні читання, методичної інформації (Слайд 10).

Виходячи з цього, було сплановано **різні форми методичної роботи**, спрямовані на розвиток професійної майстерності та інноваційності педагогічних кадрів в умовах роботи закладу як школи сприяння здоров'ю:

- ❖ **педагогічні ради** «Особливості фізичного розвитку та стану здоров'я вихованців», «Відповідність прогнозованого результату діяльності педагогічного колективу рівню фізичного і психічного здоров'я дітей»;
- ❖ **семінари, семінари-практикуми** «Забезпечення фізичної зрілості дітей дошкільного віку та молодших школярів», «Спільна робота педагогічних та медичних працівників щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей», «Здоров'язберігаючі технології в сучасному навчальному закладі»;
- ❖ **робота творчих груп з проблем** «Дидактичне забезпечення оздоровчо-виховного процесу», «Корекційно-орієнтовна робота з дітьми, що мають вади фізичного розвитку»;
- ❖ **колективні перегляди** «Індивідуальний та диференційований підхід на заняттях з фізичного виховання», «Інтеграція рухової та пізнавальної діяльності на уроках фізкультури», «Застосування нетрадиційних вправ на уроках фізкультури»;
- ❖ **консультації** «Відпрацювання індивідуальних рухів за схемою», «Валеологічна діагностика дітей», «Здоров'язбереження як базова складова процесу гуманізації освіти», «Організація та проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз з дітьми дошкільного віку та школярами»;
- ❖ **педагогічні читання** «Державні нормативні акти та документи про збереження і зміцнення здоров'я дітей», «Розвиток психічних процесів засобами Школи ейдетики», «Міжнародна програма виховання позитивної самооцінки особистості»;

- ❖ **лекції** «Традиційні та нетрадиційні методи загартування дітей 3-10 років», «Використання нетрадиційних методик по фізичному вихованню»;
- ❖ **педагогічні виставки та конкурси** «Нетрадиційне фізкультурно-оздоровче обладнання», «Матеріали по роботі з батьками з питань оздоровлення дітей»;
- ❖ **вивчення ППД** фізичного інструктора з проблеми «Індивідуальний та диференційований підхід на заняттях з фізичного виховання».

На допомогу педагогам в методкабінеті оформлено тематичну папку «Робота школи сприяння здоров'ю», розроблено матеріали щодо методичного забезпечення оздоровчо-виховного процесу.

Для оптимізації освітнього процесу, запобігання перевантаженню дітей під час навчання педагогічному колективу було запропоновано для розгляду ряд інноваційних технологій та методик, ефективних форм, методів і прийомів роботи на предмет їх впровадження в навчально-виховний процес НВК (семінари-практикуми: «Застосування інтерактивних технологій в навчально-виховному процесі», «Мотивація та шляхи її формування», «Впровадження інтегрованих уроків (занять) в практику навчально-виховного процесу НВК», «Матеріал Монтесорі як один із аспектів розвивального середовища», «Навчальна гра як засіб розвитку дитячих інтересів», «Ранній інтенсивний розвиток дітей засобами інноваційної технології М.О. Зайцева», «Вдосконалення навчально-виховної роботи через диференційований та індивідуальний підхід»).

Методична робота не обмежується навчанням педагогічних кадрів. Паралельно здійснюється підготовка медичного, технічного персоналу, батьків вихованців.

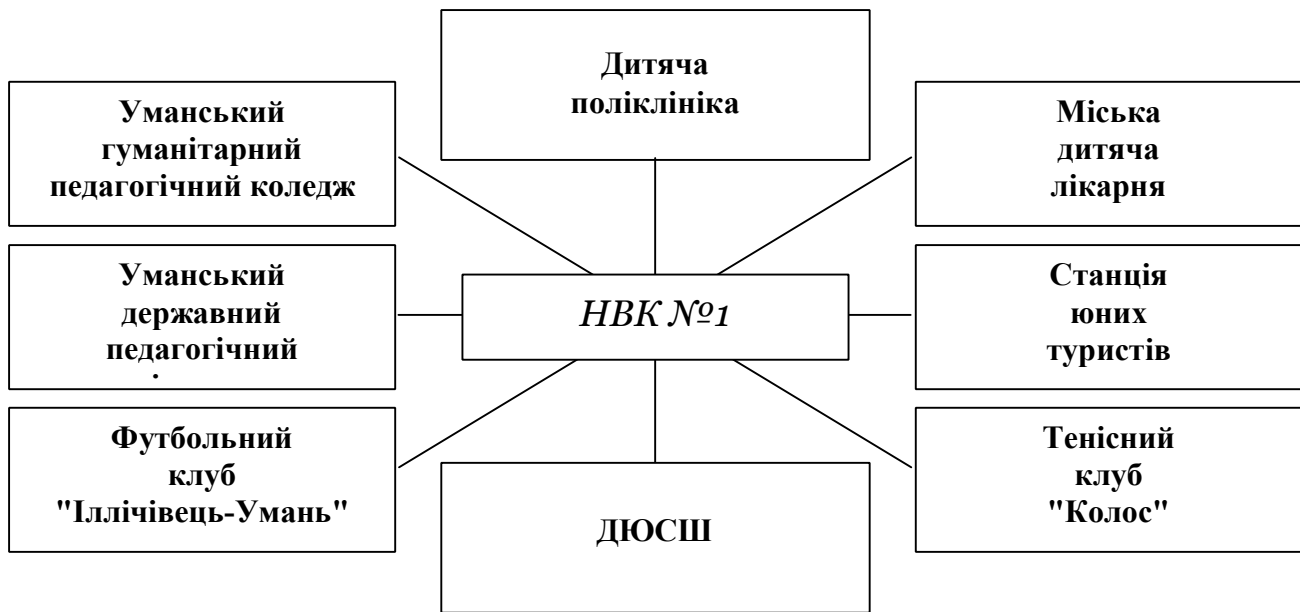
Сім'ї вихованців залучаються до матеріально-технічного забезпечення оздоровчо-виховного процесу (конкурс на краще нестандартне фізкультурно-оздоровче обладнання); популяризації сімейного досвіду щодо збереження і зміцнення здоров'я (виставка-огляд «Сімейна газета»); інших заходів фізкультурно-оздоровчого спрямування (конкурс «Снігова фантазія», туристичні походи, спортивні свята та розваги тощо).

Для вивчення освітніх потреб батьків, визначення результативності роботи з родинами вихованців, методичною службою розроблено анкети, опитувальники, тести, поради, рекомендації, що дозволяє забезпечити зворотній зв'язок в системі «сім'я – школа» в процесі оздоровчо-виховної діяльності.

Але щоб бути справжньою Школою сприяння здоров'ю, мало зусиль лише педагогів, батьків і дітей, необхідна допомога ззовні і не лише матеріальна. Потрібні додаткові кадри, кваліфіковані консультації, своєчасна інформація щодо оздоровчих методик та технологій.

Вихід – співпраця з іншими соціальними інститутами міста. На даний час ми встановили партнерські зв'язки з такими установами та організаціями (Слайд 11).

Проте головним завданням закладу як школи сприяння здоров'ю став пошук шляхів збереження і зміцнення здоров'я дітей. З огляду на це, основою всієї системи оздоровчої роботи є комплексний моніторинг здоров'я вихованців. У нашому закладі таке дослідження здійснюється паралельно директором та лікарем з обов'язковим залученням батьків. Директор збирає інформацію та відстежує зміни в стані здоров'я всього колективу дітей та робить загальний моніторинг. Медичні працівники за допомогою педагогів і батьків проводять тривале спостереження за кожною дитиною та роблять індивідуальний моніторинг. Він полягає у виявленні схильності до певного захворювання, виявленні захворювання на початковій стадії, фіксації перебігу хвороби та лікуванні захворювання на кожній стадії. Але головне – це профілактика хвороб та недопущення їх подальшого розвитку.

З цією метою в закладі було апробовано і рекомендовано для використання ряд оздоровчих та здоров'язберігаючих технологій.

Оздоровчі технології:

- Оздоровчий та лікувальний масаж (слайд 12)
- УФО (ультрафіолетове опромінення) зева, носа (слайд 13)
- Дихальна гімнастика за О. Стрельніковою (слайд 14)
- Загартування ризьким методом (слайд 15)
- Віброгімнастика за методикою А. Мішуліна (слайд 15)
- Точковий масаж (слайд 16)
- Імунна гімнастика
- Оздоровчий біг (слайд 16)
- ЛФК (слайд 17)
- Пісочна терапія (слайд 17)
- Ароматерапія (слайд 18)

Здоров'язберігаючі технології:

- Забезпечення рухової активності (прогулянки, години рухової активності в групах продовженого дня, динамічна перерва)
- Збалансоване харчування
- Ранкова гімнастика
- Фізкультхвилинки (пальчикова гімнастика, гімнастика для очей, імітаційні та релаксаційні вправи) слайд 19
- Полоскання ротової порожнини водно-сольовим розчином (настоянками трав) слайд 19
- Сезонні туристичні походи (слайд 20)
- Пульсометрія (слайд 20)
- Профілактичний масаж ступнів ніг

Різноманітні виставки, конкурси, акції, проекти, заняття у спортивних секціях сприяють виробленню у вихованців мотивації на здоровий спосіб життя. Для учнів початкових класів організовано роботу школи санітарної просвіти. На сьогодні школа сприяння здоров'ю це органічна складова управлінської та освітньої діяльності закладу з власною концепцією, чітко окресленими цілями і завданнями, мета якої – створення в НВК здоров'язберігаючого та здоров'яформуючого освітнього простору. Педагоги комплексу діляться досвідом своєї роботи з навчальними закладами міста, популяризують його у фахових періодичних виданнях, на телебаченні. Опис досвіду керівництвом закладу як школою сприяння здоров'ю посів I місце у Всеукраїнському конкурсі «Початкова школа – XXI століття» (2009 р.).

Г. М. Кубар,
директор Ліпльавського
навчально-виховного комплексу

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ЗАВДАНЬ ЗА ЛІНІЯМИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

З метою модернізації дошкільної освіти, виведення процесу навчання та виховання дошкільнят на інший, якісно новий рівень були розроблені відповідні нормативні документи – Базовий документ дошкільної освіти та Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі”, схвалена колегією Міністерства освіти і науки України від 21 березня 2008 року та затверджена наказом від 29.01.2009 №41. З 1 вересня 2009 року розпочато роботу за новою програмою.

Програма „Я у світі” передбачає розвиток дошкільнят через освоєння ними чотирьох основних сфер життєдіяльності: „Природа”, „Культура”, „Люди”, „Я сам”. Вихователям пропонується присвячувати кожний день тижня розвитку малят за однією із цих сфер, а саме: понеділок – сфері „Природа”, вівторок – „Культура”, середа – сфері „Люди”, четвер – сфері „Я Сам”. А наприкінці тижня, у п'ятницю, проводити узагальнення матеріалу на свій розсуд (за

попередньою підтемою та сферою життєдіяльності, передбаченою на певний день тижня.)

Однією із невід'ємних складових навчально-вихованого процесу в дошкільному закладі є навчання дітей мовлення. Кожна маленька дитина – це неповторна і унікальна особистість, яка має право на любов і повагу. Починаючи з 3-х років малюк може вже вільно спілкуватися з дорослими і однолітками на близькі для нього теми.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” компоненти мовлення дитини (словник, звуковимова, граматичні вміння) викладено розрізнено, але на практиці реалізувати їх необхідно в комплексі.

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” істотно відрізняється від попередніх програм.

Це перша програма розвитку, яка повною мірою забезпечує реалізацію **особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти** і вперше вводить поняття „базової якості особистості та лінії розвитку особистості дошкільника, зокрема:

- Фізичний розвиток: використання здорових орієнтирів, оцінка рухливої діяльності дошкільнят, навчання дітей бачити власні досягнення та планувати їх, використання художнього слова та музичного супроводу, регулювання фізичного навантаження.
- Соціально-моральний розвиток: спонукання дітей порівнювати себе, свої дії, поведінку з однолітками; розв'язувати конфліктні ситуації; налагоджувати контакти; визначати особисті досягнення; захищати власні інтереси; проводити спостереження за коментуванням.
- Емоційно-ціннісний розвиток: заохочення до мовчазного спілкування, корегування власної поведінки, наслідування; давати уявлення про засоби впливу на іншу людину, визначення її емоційного стану, міміку та жестикулювання, форми привітання, оцінку дій; спонукати до створення правил поведінки для певної ситуації.
- Пізнавальний розвиток: організація спостереження, спонукання до розмірковування; уточнення, ствердження сказаного, осмислення діалогу та діалогічного мовлення; встановлення причин та наслідків подій.
- Мовленнєвий розвиток: спонукання до мовленнєвого спілкування, ведення усного щоденника, проведення оглядової екскурсії, дидактичних ігор, складання казки, визначення в художньому творі добра і зла.
- Художньо-естетичний розвиток: виділення реального і казкового, ознайомлення з декоративним дизайном, організація розглядання та милування творами мистецтва, моделювання гардеробу для ляльок за сезонами, вироблення вміння аналогічно сприймати предмет, організація колективного створення картин, аплікацій, панно.

- Креативний розвиток: спонукання до узагальнення почутого та побаченого, коментування, прищеплення вміння бачити нове, міркувати у нових умовах, фантазувати, долати труднощі, корегувати власну поведінку, формувати допитливість.

Тобто програма орієнтує педагогів на те, що в центрі уваги має бути не педагог як організатор навчально-виховного процесу, а дитина, якісні та кількісні зміни, що відбуваються з нею від народження до 6(7) років і втілюються в різних формах активності, особливостях поведінки та діяльності на різних вікових етапах, у різних сферах життєдіяльності.

Основною відмінністю є і те, що в основу групування матеріалу покладено ідею формування в дитини цілісного уявлення про природу, предмети довкілля, суспільство, людей, культуру, тобто забезпечення реального оволодіння дітьми законами повноцінного життя, прищеплення їм елементарної життєвої мудрості. І тому в Програмі зміщені акценти з обов'язкового засвоєння дітьми певного обсягу знань, умінь, навичок на розвивальний та виховний аспекти.

Програма також вперше застосовує ідею інтимізації життєдіяльності дитини – наближення атмосфери дошкільного навчального закладу до сімейної, збільшення часу на довірчі й щирі розмови з дитиною, особистісне спілкування.

Особливістю Базової програми є те, що вона структурована не за окремими роками життя, а за лініями розвитку відповідно до вікових етапів. Це забезпечує умови для налагодження продуктивного діалогу з дитиною, створення навколо неї розвивального середовища та інших умов, що оптимізують творчий розвиток дитячої особистості та допомагають своєчасно виявити ранню обдарованість, а найголовніше вивести кожну дитину на вікову норму індивідуальним шляхом.

Молодший вік – це подолання кризи трьох років та подальший розвиток гри. Дитина виходить за межі кола свого сімейного спілкування і встановлює взаємини зі світом дорослих і дітей. Для дитини цього віку характерне активне, різноманітне, розгорнуте орієнтування у світі речей.

Для дітей трьох років характерна підвищена активність, допитливість, тому й називають цей вік „віком запитань”. У цей період найактивніше розвивається пам'ять. Вона охоплює не лише чуттєві компоненти, конкретні образи, але й символічні уявлення про предмети і події. У період із 3 до 4 років виникають функції мислення, що відбуваються у зовнішній поведінці дитини. Діти конструюють слова, що відсутні в словнику дорослого, комбінують різні частини слів між собою.

Малюки починають отримувати загальне уявлення про життя навколишньої природи, вона викликає в них живий емоційний відгук на інформацію.

Приведу приклад, як вихователь удосконалює та реалізує основні лінії розвитку дитини та з допомогою яких **методичних прийомів**:

Вихователь розпочинає заняття із знайомства малят із віршем Н.Забіли „Жовтень”.

Подивись на видноколі
 Мов змінилися ліси.
 Хто це їх у жовтий колір
 Так барвисто прикрасив?
 Ось край річки жовті клени
 І берези золоті
 Ялинки лише зелені
 Залишились в самоті.
 І пишаються дерева
 Золотим своїм вбранням:
 - Це якийсь маляр, напевно,
 Догодити хоче нам.
 А маляр цей – місяць жовтень
 У відерцях чарівних
 Жовту фарбу розмішає і побризкає по них.

Запитання до дітей:

- Про який осінній місяць розповідається у віршику? Як він називається?
- Яка картина природи змальована у творі?
- Чи доводилося вам останніми днями під час прогулянки спостерігати подібну картину?
- Яку осінню природу ви бачили?
- Чому поет називає місяць жовтень малярем? Що він робить?
- Які прикмети осені? (Відповіді дітей).

Вихователь проводить дослідницьку роботу. Цю частину заняття краще провести на вулиці. Під час прогулянки вихователь закликає дітей подивитися на зміни, що відбулися в природі, на стан повітря, вітер.

- Поверніть обличчя до вітру. Який вітер: холодний чи теплий?
- Погляньте на небо. Чому хмари рухаються? (Відповіді дітей)
- Погляньте на сонечко. Чи змінилося воно восени? (Діти думають і відповідають, а вихователь наголошує, що воно таке саме лагідне і ласкаве, але зовсім не так гріє, як влітку)
- Ми з вами відкрили першу прикмету осені – прохолодну погоду.
- А тепер озирніться навколо. Що сталося з рослинами? (Листя стало жовтим, опадає, трава засихає.)

Звертаючи увагу на зміну забарвлення листя на деревах і кущах, вихователь підводить дітей до розуміння явища листопаду.

- Що означає слово „листопад”, чому це відбувається? (відповіді дітей)

Отже, листопад – це друга прикмета осені.

- Діти, коли ви ходили по подвір'ю, чи помітили ви якихось комах: жуків, метеликів? (Діти думають і відповідають)
- Усі комахи ховаються: хто під кору дерева, хто далеко в землю, щоб не замерзнути. Зникають комахи – це третя прикмета осені.

- Скажіть, будь ласка, чи помічали ви колись зграї птахів? Куди вони летять і чому? (Вихователь допомагає дітям відповісти на це запитання).
- А чи всі птахи відлетіли? Які залишилися? (Відповіді дітей)
- Як потрібно допомагати зимувати цим пташкам? (Відповіді дітей: треба зробити годівниці, до яких можна сипати зернятка, крихти хліба.)
- Птахи відлітають у вирій – це четверта прикмета осені.
- Скільки всього прикмет у осені? Порахуйте. Хто запам'ятав усі? Назвіть. (Відповіді дітей: прохолодна погода, листя опадає, зникли комахи, птахи відлітають у вирій.)

Вихователь знайомить дітей з віршами:

О.Орача „Горобці”

В калюжі на дорозі
У осені в руці
Востаннє в цьому році
Скупались горобці,
І сохнуть на осонні,
Де затишне тепло,
Щоб не було ангіни,
Щоб кашлю не було.

Т.Г.Шевченка

Не щебече соловейко,
Не кує зозуля,
Весна швидко пролетіла,
І літо минуло.
Гай зелений вже жовтіє,
Листя опадає.
Мина тепло. Мина добро.
Холод настає.

Вихователь. Діти, вам сподобалися віршики? Про що вони? (Відповіді дітей). Осінь-чарівниця пропонує пограти нам у гру „Знайди схожий листочок”.

На столах розкладені листочки з різних дерев. Дітям потрібно взяти схожі листочки, які лежать з правої сторони на столі і покласти знизу під ними. Малята із задоволенням виконують дану вправу.

Вихователь. Ви втомилися, малята? Час рухливі вправи розпочати.

Діти у супроводі музики виконують рухи та пісеньку про город та про качат.

Бесіда за картиною І.Левітана „Золота осінь”

Вихователь.

- Подивіться, яку гарну картину написав художник Ісаак Левітан. Що вибачите на ній? (Відповіді дітей: осінні дерева, гай, небо.)
- Ця картина називається „Золота осінь”. Як ви гадаєте, чому художник назвав саме так свій твір? (Дерева яскраво-жовтого кольору, як золото)
- Який день зобразив художник? (Сонячний, ясний, осінній.)
- Подобається вам ця картина? (Так)
- Чому, хто може пояснити? (Заслуховуються відповіді дітей)
- Якби ви були художниками і захотіли намалювати картину про осінь, щоб ви зобразили на ній? Які кольори дібрали б до свого малюнка? (Відповіді дітей)

Малята за допомогою дорослого складають розповідь по розглянутій картині.

Дидактична гра „Скажи який”.

Діти утворюють від названих слів прикметники:

Осінь – осінній; клен – кленовий; сонце – сонячний; ліс – лісовий; листок – листяний.

Фізкультхвилинка „Сонечко”

Вихователь читає віршовані рядки, діти виконують рухи відповідно до тексту.

Сонечко встало і позіхнуло

(Діти підводяться і позіхають, прикриваючи рот долонькою)

Ввись піднялося - і діткам моргнуло,

(Малята здіймають руки вгору, стають навшпиньки, блимають очима)

Впало проміння ясненьке на землю

(Діти нахиляються вперед, розставивши в сторони руки)

Зайчики сонячні всюди веселі.

(Стрибки на місці, руки на поясі)

І усміхнулись сонечку діти,

(Діти посміхаються)

Шкода: минуло вже сонячне літо!

(Діти розводять руки в сторони і зажурено хитають головами)

Гра „Звуки осені”

Вихователь.

- Діти, а які звуки ми можемо почути восени? (відповіді дітей: звуки дощу, вітру, шелест листя)

Діти співають пісеньку про осінь і дощик.

Дидактична гра „Які вони крапельки?”

Діти за проханням вихователя добирають слова-ознаки, відповідаючи на його запитання.

- Крапельки дощу які? (Мокрі, великі, дрібні, густі, осінні)
- Краплі роси які? (Маленькі, крихітні, блискучі, холодні, красиві, ранкові.)
- Діти малюють дощові краплини. Робота з фарбами.

Прогулянка-екскурсія „ Осінь - чарівна пора”.

Вихователь.

Діти, сьогодні день гарний та сонячний. У такий чудовий день сонечко допомагає нам добре побачити всі осінні чудеса, яких не було в природі раніше. Які нині дерева та кущі?(Відповіді дітей: красиві, барвисті, яскравих кольорів). Так. Дивіться: ось деревце жовтого кольору, мов сонечко, ось деревце з червоним листячком, а на цьому кущі листочки різнобарвні – і жовтого, і рожевого і навіть коричневого кольору.

Вихователь пропонує дітям пройти по шкільному двору і назбирати листочків різних кольорів. (Діти виконують завдання вихователя.)

- Молодці. Ось як осінь постаралася!

- Як ви гадаєте, чому її називають художницею? (Відповіді дітей.)
- Та диво осені не тільки в барвах. Осінь кличе природу в мандри. Відлітають птахи у вирій і вирушають у подорож і осінні листочки. Дивіться, куди летять вони? (До землі, вниз.)

Вихователь спонукає дітей поспостерігати за польотом осіннього листя.

(Діти за допомогою вихователя розповідають про результати своїх спостережень.)

✚ Дуже красиве листячко на деревах. А от коли листя падає на землю, слід прибирати його. Ви звертали увагу, як зараз прибирають опале листя? (Відповіді дітей)

✚ Опале листя – це дуже гарне добриво. Коли воно перепріє, то наступного року його можна висипати на грядки або у квітник і тоді квіти і овочі будуть краще рости. Для цього створюють так звані компостні ями, у які складають восени опале листя. Деякі люди прибирають листя інакше: вони просто складають його в купи і підпалюють. Але цього робити не можна: адже дим від горілого листя і трави дуже шкідливий. Він завдає шкоди всьому живому.

✚ Діти, чи можна спалювати листя? Чому? А як треба прибирати його? Для чого потрібна компостна яма? (Відповіді дітей.)

На закінчення прогулянки дітям пропонується вибрати в себе під ногами найкращі листочки. Кожна дитина, добираючи листочки, рахує їх. Потім діти складають спільний букет з осіннього листя і повертаються в приміщення.

Підбиваючи підсумки вищесказаного, можна впевнено сказати, що, спираючись на концептуальні засади Базової програми „Я у Світі”, весь матеріал подається в комплексному поєднанні зі змістовними лініями, що сприятиме гармонійному розвитку дошкільників і дасть змогу вихователям творчо проводити заняття. Практичний матеріал дозволить педагогу добирати художнє слово, вправи та ігри відповідно до теми, а це, у свою чергу, сприятиме збагаченню словника дитини та забезпечуватиме розвиток монологічного мовлення.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Планування роботи вихователя ДНЗ за Базовою програмою „Я у Світі”/ Уклад. Швайка Л.А., Шевцова О.А. -Харків. Видавнича група „Основа”, 2010
2. Серія „Вихователю ДНЗ”. Мовленнєвий розвиток дошкільників/ Уклад. Л.А.Шик. Харків: Видавнича група „Основа”, 2010.
3. Планування роботи за сферами діяльності 3–4 років/ Упоряд. В.Л.Сухар. – Харків: Вид-во „Ранок”, 2010.
4. Серія „Дитячий садок від А до Я”. „Довкілля”/ С.А.Ігнат'єва, А.Л.Калмикова, Р.Г.Авдєєва. – Харків: Веста: Видавництво „Ранок”, 2008

О.В.Савченко,
вихователь дошкільної групи
Гарбузинського НВК

СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДОШКІЛЬНОМУ ПІДРОЗДІЛІ НВК – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Ще Ян Амос Коменський зазначав: «Учити треба так, щоб люди, настільки це можливо, набували знань не лише у книжок, а з неба і з землі, з дубів і буків, тобто знали та вивчали самі об'єкти, а не лише чужі спостереження та відомості про них».

Створення в умовах навчально-виховного комплексу повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку.

Оскільки життєвий простір – категорія інтегрована, яка охоплює всі сфери та аспекти життєдіяльності дошкільника, ми, вихователі дошкільної групи, поставили основним завданням – створити оптимальні для його особистісного зростання умови у сферах: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам».

Загальновідомо, в умовах технічного прогресу існує небезпечна проблема: сучасні діти багато часу проводять біля телевізорів, комп'ютерів. Маючи з наймолодшого віку мобільний телефон,, електронні іграшки, діти більше перебувають вдома. Так втрачається можливість взаємодіяти з природними об'єктами, дитина не отримує достатньо вражень.

Щоб регулярно надавати дітям можливості відкривати широкі життєві горизонти, ознайомлюючи їх з розмаїттям природного довкілля, формувати життєво важливі вміння, на території комплексу закладено куточки саду, ягідники, городи, на яких вирощуються різні овочі, технічні культури, альпійська гірка, рослини лісу, лікарські, придорожні, рослини водойм. По всій території – годівнички, до яких прилітають пташки.

У груповій кімнаті – куточок природи, де крім розмаїття кімнатних квітів, акваріум з рибками, морська свинка.

Все це дає можливість збагачувати відомості про типові для регіону фауну та флору, їхні особливості та спосіб життя. Це дозволяє переважну частину часу проводити в природному оточенні, спілкуватися з ним, набувати досвіду співіснувати в природному оточенні. Цікавими для дітей є заняття в «зеленому класі», екскурсі «екологічною системою».

Неодноразово чуємо зауваження від учителів початкових класів: не навчили дітей навчатися, недостатньо підготували їх до школи.

Чи обґрунтоване зауваження колег?

Не зовсім, бо діти чудово орієнтуються в ігровому середовищі, засобами гри набули умінь аналізу, синтезу, роблять висновки, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, вміють описати, іграшки, переказати знайомий текст. Для

цього в груповій, кімнаті дидактичні ігри, розвивальні, творчі, матеріали для занять зображувальною діяльністю та удосконалення рухів.

Намагаємося стимулювати емоційну налаштованість та бажання дітей працювати, виконувати доручення дорослого, доводити розпочате до кінця, виявити ініціативу, долати труднощі, узгоджувати дії з однолітками.

Задоволенням потреб в ігрових діях, використання іграшок та їх заміників, виконання різноманітних ролей, самостійний розвиток нескладних сюжетів, зображення вербальних та художньо-образних засобів сприяє розвитку дітей.

Як показує спостереження, гра надає дитині неможливість задовольнити допитливість, обстежувати предметне довкілля, інтерпретувати зв'язки і залежності різних речей та предметів, осмислювати здобутий досвід, систематизувати враження, міркувати.

У творчих іграх діти моделюють гуманну взаємодію з дорослими, ровесниками, вчать спілкуватися, проявляти доброзичливість, турботу, чуйність, співчуття.

Дитинство – період, коли людина інтенсивно навчається. Серед методів навчання перевагу надаємо практичним: грі, спільній діяльності з дорослими чи однолітками, моделюванню, експериментуванню, вправлянню тощо. Якщо дитина відчуває, що їй бракує знань для розв'язання якоїсь практичної задачі, вона активно прагне здобути ці знання. Розуміємо, суворе регламентування з боку дорослого всієї діяльності дитини може призвести згодом у школі. То ж, намагаємося давати можливість дитині якомога частіше діяти самостійно. З огляду на характер мислення дитини, повсякчас використовуємо для навчання повсякденні життєві ситуації, гру, казку, рідше організуємо навчання у формі шкільних уроків. Та це не означає, що організовані колективні заняття не використовуємо для розвитку вмінь, навичок, ознайомлення з новим матеріалом. Використовуємо, але постійно намагаємося надавати дітям самостійно вибирати спосіб досягнення мети, побудови взаємодії з однолітками, згадуємо ініціативу, старанність, відповідальність.

Для того, щоб домогтися цього, забезпечуємо дітей різним дидактичним матеріалом, іграшками тощо, щоб створити кожній дитині ситуацію вибору. Впевнені, справа не в тому, збільшити час на обсяг інформації, а в оптимальних організації та структурі занять, у розвитку в дитини інтересу до вивченого матеріалу.

Важливим для підтримання допитливості дошкільника є ефект новизни. Тому знову і знову удосконалюємо предметно-ігрове середовище з особистісно орієнтованою спрямованістю. Йдеться про добір об'єктів, їхню кількість, безпечність для дітей, індивідуальні особливості дошкільнят з різним рівнем знань та умінь, тендерними відмінностями. І основне, розвиваюче середовище (природне, предметне, соціальне) облаштовуємо, у такий спосіб, щоб дитина мала можливість діяти і створювати.

Впевнені, саме забезпечення предметно-розвивального середовища, вміле використання вихователем у роботі з дітьми забезпечує повноцінний їх розвиток.

І. О. Лисай,

директор Трушівського НВК

I-III ступенів Чигиринської районної ради

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УМОВАХ НВК

Кардинальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, вимагають нових підходів щодо виховання та соціалізації підростаючого покоління. Особливого значення набуває формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості. Аналіз державних документів свідчить про те, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління постає перед нами як медична, психологічна, педагогічна, соціальна, тому що здоров'я має специфіку проявлятися на фізичному, психологічному, соціальному рівнях. На сьогодні в Україні прийнято багато державних програм, спрямованих на пропаганду здорового способу життя; створено мережу «Центрів здоров'я», відкрито безліч різноманітних спортивних клубів, але значних позитивних зрушень у покращенні фізичного, духовного, психічного, соціального здоров'я школярів не відбувається.

Загальноосвітній заклад залишається основним соціальним інститутом, який надає дітям базову освіту, вирішує завдання розвитку та виховання дитини. Пріоритетне місце в цьому питанні займають навчально-виховні комплекси, де формування потреби збереження власного здоров'я формується на самому ранньому етапі.

Як показують наукові дослідження, ведення здорового способу життя впливає на збереження, зміцнення і відновлення здоров'я і на успіх у навчанні, сприяє інтелектуальному й духовному розвитку особистості. Він впливає на фізичний стан організму, сприяє гармонійному розвитку тіла людини та високому рівню функціонування систем організму. Людина, яка веде здоровий спосіб життя, вільніше долає психоемоційні труднощі, стресові ситуації. Здоровий спосіб життя позитивно впливає на духовну сторону здоров'я: на ціннісні орієнтири, оптимізм, моральні й вольові якості.

Важливість виховання здорового способу життя у дошкільників обумовлена розумінням, що лише з самого раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички з охорони здоров'я, які згодом перетворюються у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя усього суспільства. Саме у дошкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я, це найважливіший час для виховання здорового способу життя. Діти дошкільного віку вже здатні розуміти й усвідомлювати залежність стану здоров'я від способу життя.

Результати анкетування вихователів, батьків та деякі експериментальні дані свідчать, що у дітей дошкільного віку є необхідні передумови для формування

знань, вмінь та навичок здорового способу життя. Їм доступне розуміння цінності власного здоров'я та здоров'я ближніх. Тому особливого значення набуває цілеспрямований вплив на особистість, визначення умов, змісту, форм і методів, які є дієвими у вихованні здорового способу життя кожної дитини вже у дошкільному закладі.

Навчальні заклади шукають ефективних шляхів вирішення проблеми збереження здоров'я кожної дитини, формування навичок здорового способу життя. Не стоїть осторонь даної проблеми і наша школа.

Поруч з традиційною *освітньою функцією* (передача знань і методів пізнання) в школі реалізується також *психологічна* (формування внутрішнього суб'єктивного світу дитини) і *валеологічна* (збереження та зміцнення здоров'я учнів та учителів) функції. Взаємодія цих функцій у єдиній системі педагогічного впливу на учня чи дошкільника забезпечує формування його гармонійної особистості.

Головна особливість проведення валеологічного виховання в НВК полягає в системному підході до розв'язання проблеми здоров'я дитини. Для збереження здоров'я учнів і дошкільнят навчально-виховний процес і освітній простір організовуються таким чином, щоб сприяти розвитку особистості в цілісності різних форм її існування — тілесній, психічній і духовній.

Ця лінія педагогічного впливу реалізується через взаємопов'язані напрямки роботи. А саме:

- **Створення безпечних санітарно-гігієнічних, а також естетичних умов навчально-виховного процесу й освітнього середовища в НВК:**

Чисто прибрані, естетично оформлені приміщення налаштовують на добрий психоемоційний стан, формують в дитини необхідність дотримуватись санітарно-гігієнічних норм і правил. Формується добрий смак, потреба в додержанні чистоти та порядку.

- **Валеологічний (медичний і психологічний) моніторинг як супровід розвитку дітей.**

Кожна дитина має “Паспорт здоров'я” (а кожен клас “Листок здоров'я”), де реєструється стан здоров'я дітей. До нього також заносяться результати медичних обстежень дітей. Безпосередньо у нас в школі уже впродовж 10 років працює медична сестра Червоного Хреста, діє стоматологічний кабінет

Проводяться діагностичні і розвивально-корекційні заходи, які підтримують дитину на важких етапах навчання (наприклад, у періоди адаптації: 1-й, 5-й клас). Одним із важливих чинників є соціально-психологічний супровід дошкільнят. Адже не секрет, що в сільських дитячих садках не зустрінеш в штатних розписах посади психолога чи соціального педагога. В умовах НВК активно здійснюється психологічний та соціальний супровід дитини від дошкільного закладу до початкової школи, від початкової – до середньої. А це важливий аспект в збереженні здоров'я дитини, збереження її від стресів, нервового напруження, емоційного хвилювання. Приходячи до 1 класу, дитина просто переступає поріг, що відділяє дитячий садок від початкової ланки. В нашій школі першокласники здебільшого перебувають ще в дитячому садку:

там вони харчуються, сплять і перебувають до кінця дня. Вважаємо, що це дуже важливо для адаптації дітей до школи.

- **Оздоровчі технології.**

Важливим являється і насичення життя виконанням вправ, що зміцнюють організм дитини, підтримують розвиток і нормальне функціонування рухової і серцево-судинної системи, зору, опорно-рухового апарату, сприяють підвищенню рівня працездатності.

Стало традицією, що вранці під музичний супровід і дошкільнята, і учні школи роблять ранкову зарядку. Для зняття напруги в спортивному залі (за сприятливої погоди - на свіжому повітрі) проводяться «рухливі» перерви із залученням до їхньої організації членів учнівського самоврядування. Спортивна команда нашої школи впродовж трьох років займає перше місце в районній Спартакіаді школярів. Важливим чинником досягнення позитивного результату являється проведення спортивних гуртків у вечірній час: 5 днів на тиждень з 17 до 20 години шкільний спортивний зал активно працює. Для сільської школи це дуже важливо, особливо коли відсутній будинок культури, де б діти могли провести своє дозвілля. І якщо між баром і спортивним залом дитина віддає перевагу спортзалу, то вважаємо це вже хоча і маленькою, але перемогою.

- **Виховання культури здоров'я.**

Валеологічна освіта в НВК відбувається під час уроків з основних наук і спеціальних предметів («Основи здоров'я», «Основи безпеки життєдіяльності»), під час пізнавальної і просвітницької діяльності (бесіди вихователів, лекторії, перегляди тематичних кінофільмів тощо). З метою формування свідомого ставлення до власного здоров'я проводяться зустрічі з людьми, які ведуть здоровий спосіб життя, лікарями, спортсменами.

У класах оформлені «Куточки здоров'я», у яких розміщено практичні поради. Учителі стежать за дотриманням учнями режиму дня. Систематично проводяться спортивні змагання, виховні години та заходи з профілактики шкідливих звичок. На уроках української мови діти пишуть диктанти на теми збереження здоров'я. Потрібно відзначити, що ніщо не виховує краще, ніж власний приклад. На сьогодні всі учні знають, що жоден вчитель нашої школи не курить.

- **Просвітницька робота серед батьків щодо зміцнення та збереження здоров'я учнів.**

У системі збереження і зміцнення здоров'я дітей значна роль відводиться співпраці НВК з батьками.

Система роботи з підвищення педагогічної культури батьків з основ здорового способу життя здійснюється через колективні, індивідуальні та наочні форми роботи. Сюди входять бесіди, консультації, відвідування сімей, запрошування батьків до навчального закладу, індивідуальні пам'ятки, поради, бюлетені, батьківські збори, групові консультації, лекторії педагогічних знань, школи молодих батьків, семінари-практикуми, батьківські конференції, фестивалі, стінгазети, круглі столи, практичні рекомендації для батьків з питань здорового способу життя.

Без підтримки батьків, без тепла сім'ї навички збереження та зміцнення здоров'я, отримані в школі, згаснуть, не будуть мати розвитку. Враховуючи досвід з формування здорового способу життя роботи колективу НВК, кожен учитель доповнює і конкретизує його у своїй діяльності відповідно до конкретних обставин.

Зберегти здоров'я кожної дитини, – обов'язок найближчого оточення дітей та підлітків, – обов'язок школи, сім'ї та громадськості. Ключова роль у пропаганді здорового способу життя серед дітей та підлітків належить системі шкільної освіти, яка забезпечує наймасовіше охоплення молоді.

Батьки та педагоги зможуть огородити дітей від усього поганого, сформувавши в них моральні цінності власним прикладом. Сприятлива атмосфера в родині, у школі – там, де дитина проводить більшу частину свого часу, – є необхідною умовою для відвертого та довірливого спілкування. Створення такої атмосфери сприятиме тому, що у складних життєвих ситуаціях дитина шукатиме захисту там, де її зрозуміють і допоможуть.

Тільки повсякденна кропітка праця в напрямку формування здорового способу життя, збереження фізичного, психічного та морального здоров'я учасників навчально-виховного процесу принесе бажані плоди – здорову націю, фізично, психічно та морально здорових громадян нашої держави.

Т. Г. Барабаш,

директор Богачівського НВК Звенигородської районної ради

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ВИХОВАНЦІВ ТА УЧНІВ

*«Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя.
Від життєдіяльності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя,
світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у власні сили».*

В. Сухомлинський

Богачівський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад І – ІІ ступенів» Звенигородської районної ради створений у з метою створення умов для різнобічного розвитку дитини, забезпечення реалізації прав громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

У його складі функціонують дошкільний навчальний заклад «Ялинка» та загальноосвітній навчальний заклад І – ІІ ступенів.

На сьогоднішній день комплекс виховує і навчає 10 дошкільнят та 57 учнів школи.

Одним із головних завдань навчально – виховного комплексу є виховання у дітей свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я.

Сучасна освіта перебуває на новому етапі розвитку, відбувається її модернізація. Варіативність програм, поява нових технологій, зміна змісту дошкільної освіти, гуманізація цілей і завдань ставлять перед педагогами

дошкільного навчального закладу «Ялинка» проблеми, пов'язані з раціональною організацією життєдіяльності дошкільників.

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» орієнтує на гармонійний розвиток дитини, формування елементарних форм її життєвої компетентності, реалізацію індивідуального потенціалу, вироблення оптимістичної життєвої позиції, становлення основ особистісної культури дошкільника.

Комплексна реалізація фізичного, соціально – морального, емоційно-ціннісного потенціалів дитини сприяє формуванню цілісної картини світу.

Різнобічний розвиток дітей дошкільного навчального закладу «Ялинка» неможливий без повноцінного фізичного виховання, адже це фундамент здоров'я дітей. Серед багатьох чинників, що впливають на здоров'я та працездатність організму, що росте важливе значення має рухова активність як біологічна потреба в русі, задоволення якої є найважливішою умовою гармонійного розвитку та виховання дитини. В умовах дошкільного закладу це можливо завдяки раціональній організації рухового режиму впродовж дня.

У закладі «Ялинка» Богачівського НВК руховий режим дошкільників реалізується через різні форми організації рухової діяльності:

- фізкультурні заняття;
- фізкультурно – оздоровчу роботу в режимі дня (ранкова гімнастика, рухливі ігри та фізичні вправи на прогулянках на свіжому повітрі,
- фізкультурні хвилинки, вправи після денного сну, загартовуючі заходи);
- активний відпочинок (фізкультурні розваги та свята, Дні здоров'я)

Для вихованців дошкільного навчального закладу «Ялинка», учнів початкових класів, їхніх батьків створено клуб здорової дитини «Здоров'ятко», метою якого є створення ефективної організаційно – виховної системи, яка забезпечує формування всебічно розвиненої особистості з відповідальним ставленням до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, формування свідомих потреб у здоровому способі життя.

Завдання клубу:

- формування та розвиток духовного, морального, фізичного та інтелектуального потенціалу дітей;
- створення умов, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я;
- поглиблення знань учнів про народні традиції здорового способу життя;
- вироблення стійкої позитивної звички до систематичних занять оздоровчою фізичною культурою та спортом.

Робота клубу проводиться за п'ятьма напрямками:

«Чиста планета», «Я здоров'я збережу – сам собі допоможу», «За здоровий спосіб життя», «Чистота – запорука здоров'я», «Безпечно довкілля».

Форми роботи клубу: години спілкування, бесіди, диспути, круглі столи, тестування, інструктажі, ігри вікторини, свята, конкурси корисних порад, акції вікторини, екскурсії, спілкування з батьками, батьківські збори, конкурси малюнків.

На думку учителя фізичної культури НВК Ткаченко Раїси Сергіївни (вчителя вищої категорії, учителя – методиста), міцне здоров'я – головна

запорука повноцінного життя. Мета уроків фізичної культури – формування в учнів елементарних уявлень щодо основних засад здорового способу життя, навчання руховим умінням і навичкам.

Здоров'я допомагає людині реалізувати свої плани, успішно вирішувати життєві завдання і долати труднощі. Тому першочерговими вважаються завдання збільшення рухової активності в загальному режимі дня, зменшення граничного рівня навчального навантаження з метою запобігання перевтомі.

На уроках гімнастики – музичний супровід, на уроках туризму – активний відпочинок на природі, чергування високого та низького рівнів рухової активності. Рухливі ігри як засіб фізичного виховання ефективно вирішують три основні завдання : оздоровче, освітнє, виховне.

Ефективність формування здорового способу життя пов'язана з активним залученням учнів до всіх форм занять фізичними вправами : уроки фізичної культури, оздоровча робота в режимі навчального дня.

Позаурочні форми:

- ❖ ранкова зарядка ;
- ❖ організовані перерви;
- ❖ фізкультурні хвилинки і паузи.

Позакласні заняття:

- ❖ секції з різних видів спорту(баскетбольна, загального фізичного розвитку, спортивного туризму, спортивного танцю);
- ❖ масові фізкультурно – спортивні заходи (Дні фізкультурника, крос «Золота осінь»);
- ❖ туристичні походи , свята, екскурсії;
- ❖ фізкультурно – спортивні свята, вечори («Веселі старты»(1 – 4 класи),
- ❖ «Старты надій» (5 - 9 класи), «Тато , мама і я – спортивна сім'я»(для учнів та їх батьків);
- ❖ Дні здоров'я
- ❖ Змагання, естафети («Ну-мо, хлопці!», «Козацькі розваги», естафети з елементами баскетболу «Баскетбольна надія»).

Позашкільні заняття:

- ❖ секції і гуртки з видів спорту в Будинку культури села
- ❖ самостійні заняття вдома (за пам'ятками – рекомендаціями).

За проектом виховної роботи закладу «Школа за здоровий спосіб життя», який розроблений і втілюється педагогічним колективом НВК, соціальним педагогом, класними керівниками, вихователями, волонтерами громадських організацій, дільничим педіатром, сільським фельдшером проводиться низка просвітницьких бесід, тренінгів із попередження шкідливих звичок (тютюнопаління, наркоманії, алкоголізму) і профілактики захворювань на СНІД та інші інфекційні хвороби.

Найдорожчим скарбом, яким нагороджує людину природа, є здоров'я. Педагоги докладають зусиль, щоб ідеї здорового способу життя стали реальністю.